

ตอนที่ 2

ประวัติศาสตร์การเมืองไทย พ.ศ. 2476-2488

บทที่ 4 การเมืองสมัยฟื้นฟูพระยาพหลพลพยุหเสนา เป็นนายกรัฐมนตรี

เค้าโครงเรื่อง

1. รัฐบาล ฟื้นฟูพระยาพหลพลพยุหเสนา ชุดที่ 1
 - 1.1 คณะรัฐบาล
 - 1.2 กบฏวรเดช
 - 1.3 การเลือกตั้งทั่วไป ครั้งที่ 1
2. รัฐบาล ฟื้นฟูพระยาพหลพลพยุหเสนา ชุดที่ 2
 - 2.1 คณะรัฐบาล
 - 2.2 พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสละราชย์
 - 2.3 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดลเสด็จขึ้นครองราชย์
 - 2.4 รัฐบาลลาออก
3. รัฐบาล ฟื้นฟูพระยาพหลพลพยุหเสนา ชุดที่ 3
4. รัฐบาล ฟื้นฟูพระยาพหลพลพยุหเสนา ชุดที่ 4
5. รัฐบาล ฟื้นฟูพระยาพหลพลพยุหเสนา ชุดที่ 5

สาระสำคัญ

1. ฟื้นฟูพระยาพหลพลพยุหเสนา หัวหน้าคณะราษฎร เข้าดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีจัดคณะรัฐบาลเป็นครั้งแรก โดยได้รับการสนับสนุนอย่างยิ่งจากสมาชิกผู้ก่อการ สภา และทหาร

2. บทบาททางการเมืองของคณะราษฎร ภายหลังจาก 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 เป็นต้นมา และการดำเนินนโยบายต่างๆ ของรัฐบาล พันเอก พระยาพหลพลพยุหเสนา มีส่วนเป็นสาเหตุ กบฏบวรเดช และ การสละราชย์ ของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว

3. ภายหลังจากกบฏบวรเดช รัฐบาลได้ดำเนินนโยบายปราบปราม และกวาดล้างศัตรูทางการเมืองอย่างต่อเนื่องด้วยมาตรการเฉียบขาด โดยอาศัยพระราชบัญญัติจัดตั้ง ศาลพิเศษ พ.ศ. 2476 ศาลพิเศษ พ.ศ. 2478 และ พระราชบัญญัติจัดการป้องกันรักษารัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2476

4. พันเอก พระยาพหลพลพยุหเสนา จัดรัฐบาล รวม 5 ชุด จัดการเลือกตั้งทั่วไป รวม 3 ครั้ง ซึ่งสส.ประเภท 1 และสส.ประเภท 2 ได้แสดงบทบาททางการเมืองในสภาควบคู่กันไปอย่างเห็นได้ชัด

5. พันเอก ทลวงพินดสงคราม มีความสำคัญต่อรัฐบาล พันเอก พระยาพหลพลพยุหเสนา ในฐานะฐานอำนาจทางการเมืองและการทหาร และผู้รักษาความมั่นคงให้กับรัฐบาล รวมทั้งเป็นช่วงเวลาเสริมสร้าง ความก้าวหน้าทางการเมืองและการทหารของตนเองด้วย

จุดประสงค์การเรียนรู้

หลังจากศึกษาบทที่ 4 แล้ว นักเรียนสามารถ

1. อธิบายกบฏบวรเดช และผลกระทบทางการเมืองได้
2. สรุปสาเหตุการสละราชย์ได้
3. อธิบายนโยบายสร้างความมั่นคงและมาตรการปราบปรามกวาดล้างศัตรูทางการเมืองของรัฐบาล พันเอก พระยาพหลพลพยุหเสนา ได้
4. เปรียบเทียบการเลือกตั้งทั่วไปทั้ง 3 ครั้ง ในช่วงรัฐบาล พันเอก พระยาพหลพลพยุหเสนา และสภาพการเมืองภายหลังจากการเลือกตั้งได้
5. วิเคราะห์บทบาททางการเมืองของ พันเอก พระยาพหลพลพยุหเสนา ในฐานะนายกรัฐมนตรี ได้

□ □

□ ในบทที่ 4 นี้ จะศึกษาการเมืองในช่วง พันเอก พระยาพหลพลพยุหเสนา ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ในระยะเวลาประมาณ 5 ปีเศษระหว่าง 24 มิถุนายน พ.ศ. 2476 - 11 กันยายน พ.ศ. 2481 มีการจัดคณะรัฐบาล 5 ชุด เหตุการณ์สำคัญ ๆ ทางการเมืองเกิดขึ้นได้แก่ กบฏวรวรเดช การสละราชย์ กบฏนายสิบ ศาลพิเศษ พ.ศ. 2476 ศาลพิเศษ พ.ศ. 2478 การเลือกตั้งทั่วไป 3 ครั้ง การเปิดอภิปรายทั่วไป และการยุบสภาของรัฐบาลชุดที่ 5 ชุดสุดท้ายในการเป็นนายกรัฐมนตรีของ พันเอก พระยาพหลพลพยุหเสนา □

1. รัฐบาลพันเอก พระยาพหลพลพยุหเสนา ชุดที่ 1

1.1 คณะรัฐบาล

การเข้าดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของ พระยาพหลพลพยุหเสนา ครั้งนั้นนับเป็น รัฐบาลชุดแรกที่สมาชิกคณะราษฎรทำการจัดตั้งรัฐบาลโดยตรง สำหรับความเหมาะสมของ พระยาพหลพลพยุหเสนา ในตำแหน่งนายกรัฐมนตรีจะเห็นได้ว่า มีความสำคัญโดดเด่นทั้งทางการเมืองและการเมือง เห็นได้ว่าในขณะนั้น ดังพระยาประมวฬวิชาพูลเสนาอ ในการประชุมสภาผู้แทนราษฎร เมื่อวันที่ 22 มิถุนายน พ.ศ. 2476 ว่า "พระยาพหลฯ เป็นหัวหน้าเสียงข้างมาก และการที่จะให้คนอื่นซึ่งมิใช่คณะราษฎรมาเป็นนายกรัฐมนตรี ซึ่งมีความคิดเห็นไม่เหมือนกันแล้วก็จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงชั้นอีก"¹

รัฐบาล พระยาพหลพลพยุหเสนา ชุดที่ 1 มีรายนามคณะรัฐมนตรี ดังต่อไปนี้

1. พันตรี พระยาประเสวีจูงสงคราม	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม
2. พระยาอุดมพงศ์เพ็ญสวัสดิ์	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย
3. พระยาโกมารกุลมนตรี	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเศรษฐการ
4. เจ้าพระยาศรีธรรมมาธิเบศ	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง
5. พระยานิติศาสตร์ไพศาลย์	รัฐมนตรีว่าการแทนรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม
6. พระยาสุริยานุวัตร	รัฐมนตรี
7. พลเรือตรี พระยาปรีชาชลยุทธ	รัฐมนตรี

8. พันเอก พระสิทธิเรืองเดชพล	รัฐมนตรี
9. พันโท หลวงนิบูลสงคราม	รัฐมนตรี
10. นาวาโท หลวงศุภชลาศัย	รัฐมนตรี
11. นาวาโท หลวงสินธุสงครามชัย	รัฐมนตรี
12. หลวงนฤเบศร์มานิต	รัฐมนตรี
13. หลวงศิริราชไมตรี	รัฐมนตรี

ภาพที่ 15 ตราประจำตระกูลพระยานทลพลยุทธเสนาและคำขวัญประจำตัว

พระยานทลพลยุทธเสนา ได้นำคณะรัฐบาลเข้าถลงนโยบายเพื่อขอความไว้วางใจจากสภาเมื่อ 26 มิถุนายน พ.ศ. 2476 นโยบายหลักยังคงยึดหลัก 6 ประการของคณะราษฎร พร้อมแนบแนด้วยว่าการบริหารจะไม่มีนโยบายแบบคอมมิวนิสต์โดยเด็ดขาด รัฐบาลได้รับความไว้วางใจจากสภาโดยมติเป็นเอกฉันท์

ควรตั้งข้อสังเกตไว้ด้วยว่า ในรายงานคณะรัฐมนตรีชุดนี้ ไม่มี พระยาทรงสุรเดช

พระยาฤทธิอัคเนย์ และพระประศาสน์พิทยายุทธ ร่วมอยู่ด้วย และในระหว่างการดำรงตำแหน่ง นายกรัฐมนตรีของ พระยาพหลพลพยุหเสนา หลวงพิบูลสงครามจะมีความสำคัญเพิ่มขึ้นตามลำดับทั้ง ด้านการเมืองและการทหาร

พระยาพหลพลพยุหเสนาดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีมาจนถึงวันที่ 2 กรกฎาคม 2476 ก็ได้กราบบังคมลาออกตามเจตนาของตนที่ว่าจะดำรงตำแหน่งเพียง 10 หรือ 15 วันเท่านั้น เพราะ "หย่อนความรู้ในทางกฎหมายและการเมืองและดำรงตำแหน่งผู้บังคับบัญชาการทหารบกอยู่แล้ว"² แต่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงไม่อนุญาต เพราะทรงมีพระบรมราชวินิจฉัยว่า พระยาพหลพลพยุหเสนาเป็นบุคคลที่เหมาะสมที่สุดที่จะดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีต่อไป และในที่สุดได้แต่งตั้งให้ มจ. วรณไวทยากร วรวรณ (พระเจ้าวรวงศ์เธอกรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์) เป็นที่ปรึกษาพิเศษ เพื่อช่วยเหลือให้คำปรึกษาในกิจการต่าง ๆ ของบ้านเมือง พร้อมด้วยผู้ทรงคุณวุฒิอีก 3 ท่าน ซึ่งทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาราชการแผ่นดินแก่คณะรัฐมนตรี คือ พระยาโกมารกุลมนตรี พระยาสุรียานุวัตร และพระยานิติศาสตร์ไพศาลย์

เมื่อพระยาพหลพลพยุหเสนาขึ้นมีอำนาจสูงสุดทางการเมือง หลวงประดิษฐมนูธรรม จึงมีโอกาสเดินทางกลับเข้าประเทศ รัฐบาลได้ออกแถลงการณ์ชี้แจงว่า หลวงประดิษฐมนูธรรม รับรองที่จะให้ความร่วมมือตามนโยบายทางเศรษฐกิจที่รัฐบาลกำหนดไว้แล้ว ดังได้มีจดหมายลงวันที่ 24 มีนาคม พ.ศ. 2476 ถึง พระยาทรงสุรเดช ว่ายินยอมเปลี่ยนแปลงหลักการในโครงการ-เศรษฐกิจแล้ว

หลวงประดิษฐมนูธรรมเดินทางกลับประเทศ (29 กันยายน 2476) ในระยะแรก ได้รับหน้าที่เป็นที่ปรึกษาของคณะรัฐมนตรีและ สส. ประเภท 2 ต่อมารัฐบาลได้จัดตั้งคณะกรรมการ ชันชุดหนึ่งเพื่อสอบสวนว่าหลวงประดิษฐมนูธรรมเป็นคอมมิวนิสต์หรือไม่ตามข้อเสนอสมาชิกสภาผู้แทน คือ นายฝึก ณ สงขลา สส. จังหวัดอุตรดิตถ์ ได้เสนอญัตติให้สภาตั้งคณะกรรมการวิสามัญ เพื่อพิจารณาว่า "หลวงประดิษฐมนูธรรม สส. ประเภท 2 ซึ่งต้องค้ำกล่าวหาว่าเป็นคอมมิวนิสต์ในสมัยพระยามโนปกรณนิติธาดาเป็นนายกรัฐมนตรี มีมลทินจริงหรือไม่"³ คณะกรรมการชุดนี้ประกอบด้วย มจ. วรณไวทยากร วรวรณ พระยานลราชสุวัจน์ พระยาศรีสังกร และเซอร์ โรเบิร์ต ฮอลล์ และ มองซีเออร์ กียอง (พิชายุ บุษยง)

คณะกรรมการสรุปความเห็น ว่า "หลวงประดิษฐมนูธรรมไม่ได้เป็นคอมมิวนิสต์" เช่นเดียวกับสภาผู้แทนราษฎร ได้มีมติในเรื่องนี้ ด้วยเสียงข้างมากกว่า "ไม่เชื่อว่าหลวงประดิษฐมนูธรรมเป็นคอมมิวนิสต์" ต่อมา 21 มีนาคม พ.ศ. 2477 หลวงประดิษฐมนูธรรม ก็ได้เข้าร่วมใน

คณะรัฐบาลในตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย⁴

1.2 กบฏวรเดช (11 - 25 ตุลาคม พ.ศ. 2476)

อาจพิจารณาได้ว่า กรณีการกลับเข้ามาในประเทศของหลวงประดิษฐมนูธรรม ทำให้เกิดความหวาดระแวงว่า น่าจะเป็นแรงผลักดันให้โครงการเศรษฐกิจถูกนำกลับมาพิจารณาอีก และจากการที่รัฐบาลอนุญาตให้หลวงประดิษฐมนูธรรมกลับมาได้นั้น ได้กลายเป็นสาเหตุหนึ่งของการกบฏในเดือนตุลาคม พ.ศ. 2476

เนื่องจากรัฐบาลพระยามหพลพยุหเสนา เป็นรัฐบาลของคณะรัฐประหาร รัฐบาล

ย่อมมีความหวาดระแวงต่อฝ่ายตรงข้ามที่สูญเสียอำนาจ ดังนั้นหลวงพิบูลสงคราม และหลวงศุภชลาศัย จึงรับหน้าที่ในการควบคุมและปราบปรามฝ่ายตรงข้ามให้อยู่ในความสงบ ในขั้นแรกนั้นหลวงพิบูลสงครามและหลวงศุภชลาศัย ได้ร่วมมือกันส่งจดหมายเป็นเชิงเตือน ไปยังบรรดาผู้รัฐบาลไม่ไว้วางใจ โดยสงสัยว่าอาจจะมีพฤติกรรมเป็นปฏิปักษ์ต่อคณะรัฐบาล ซึ่งผู้ที่ได้รับจดหมายมีทั้งพวกเจ้า ข้าราชการ และสามัญชน สถานทางการเมืองดังกล่าว พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีความห่วงใยในคณะรัฐมนตรีชุดเก่า จึงโปรดให้ราชาธิการในพระองค์ มีหนังสือแจ้งไปยังพระยามหพลพยุหเสนา เพื่อขอรับรองมิให้ฝ่ายรัฐบาล ดำเนินการรุนแรงต่ออดีตสมาชิกในคณะรัฐบาลพระยามโนปกรณนิติธาดาอีกต่อไป⁵

ภาพที่ 16 พระองค์เจ้าวรเดช กฤดากร

ความไม่พอใจ สภาวะทางการเมืองในขณะนั้นจึงเกิดการกบฏขึ้น คือ "กบฏวรวเดช" ^๑ ซึ่งเรียกชื่อตามผู้นำของฝ่ายกบฏ คือ พระองค์เจ้าวรวเดช กฤดากร อาจกล่าวได้ว่าเป็นปฏิกริยาทางการเมืองจากกลุ่มที่ไม่พึงพอใจการบริหารประเทศของกลุ่มคณะราษฎร ซึ่งมีพฤติกรรมหลายประการแสดงถึงการผูกขาดอำนาจทางการเมือง การทหาร และได้แข่งขันกันแสวงหาอำนาจนับตั้งแต่หลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นต้นมา

ก. สาเหตุกบฏวรวเดช

เมื่อพิจารณาจากเอกสารหลักฐานของฝ่ายกบฏ พอสรุปได้ดังนี้^{๕๗}

1. เกิดจากความหวาดระแวงภัยคอมมิวนิสต์ และความไม่พอใจในการกลับเข้ามามีอำนาจทางการเมืองของหลวงประดิษฐมนูธรรม จึงเกรงว่าอาจจะนำเค้าโครงการเศรษฐกิจของหลวงประดิษฐมนูธรรมกลับมาใช้ อาจจะทำให้ประเทศชาติกลายเป็นคอมมิวนิสต์ การป้องกันคือจะยึดอำนาจคืนจากรัฐบาลทั้งนี้เพื่อช่วยรักษาสถาบันกษัตริย์ไว้
2. สถาบันกษัตริย์ถูกกระทบกระเทือนอย่างหนัก หลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง เช่น แดงการณโฆสิตพระราชาวงศ์จักรี เจ้านายพระบรมวงศานุวงศ์ และแม้รัชกาลที่ 7 ก็ถูกหนังสือพิมพ์โจมตี และกรณีนายถวัติ ฤทธิเดช เลขาธิการสมาคมกรรมกรรวางเป็นโจทก์ยื่นฟ้องรัชกาลที่ 7 ต่อศาลในข้อหาหมิ่นประมาท (15 กันยายน 2476) กรณีเค้าโครงการเศรษฐกิจของหลวงประดิษฐมนูธรรม ว่ามีข้อผิดพลาดไปถึงกรรมกร^๑ เรื่องนี้ผู้ที่จงรักภักดีกระทบกระเทือนใจมาก ไม่ว่าพระบรมวงศานุวงศ์ ข้าราชการตลอดจนประชาชน
3. ความไม่พอใจการปกครองหลัง 24 มิถุนายน 2475 เช่น กรณีเปิดประชุมสภาและงดใช้รัฐธรรมนูญบางมาตรา และความไม่พอใจเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญที่คณะราษฎรเป็นผู้กุมอำนาจการปกครองไว้ 20 ปี การกีดกันสมาคมอื่น ๆ เพื่อให้มีสมาคมคณะราษฎรเพียงคนเดียว
4. ความต้องการการปกครองแบบประชาธิปไตยซึ่งมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขตลอดไป ภายใต้รัฐธรรมนูญเป็นหลักในการปกครองประเทศ
5. ความไม่พอใจที่คณะราษฎรละเลยบทบาทของทหารหัวเมืองในกิจการภายในประเทศ ตั้งแต่เรื่องการยึดอำนาจ 24 มิถุนายน 2475 และหลังจากนั้นมีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง มีทั้ง ข้าย ชูบ และปลตนายทหาร และการแตกแยกระหว่างกลุ่มสนับสนุนหลวงพิบูลสงครามกับ กลุ่มพระยาทรงสุรเดช
6. ความขัดแย้งระหว่างพระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าวรวเดช และพันเอก พระยาศรีวิไลทธิสงครามกับผู้นำคณะราษฎร เกี่ยวกับความไม่ไว้วางใจเกรงว่าจะแสดงบทบาททางการเมือง

เมืองซึ่งกระทบกระเทือนอำนาจของคณะราษฎร

ข. การดำเนินการของฝ่ายกบฏ และการปราบปรามของฝ่ายรัฐบาล

พระองค์เจ้าบรมวงศ์เธอฯ ได้นำกำลังทหารหัวเมืองจากนครราชสีมา ได้แก่ ทหารม้า ทหารราบ ทหารช่าง ทหารปืนใหญ่ เคลื่อนกำลังเข้ายึดดอนเมืองเป็นที่ตั้งกองบัญชาการ ในวันที่ 11 ตุลาคม 2476 พร้อมด้วยบุคคลสำคัญฝ่ายทหารและฝ่ายพลเรือน ได้แก่ พลตรี พระยาจินดาจักรรัตน์ (เจิม อาวุธ) พลตรี พระยาทรงอักษร (ชวน ลิขิตการ) พันเอก พระยาศรีสิทธิสงคราม (ตัน ท้าราบ) พลตรี พระยาเสนาสงคราม (ม.ร.ว.อ๋อ นพวงศ์) ร่วมด้วย นาวาเอก พระยาศรวิชัยพัฒน์ นายทูลย์ ศิริวัตต์ นาวาเอก พระแสงสิทธิการ และผู้ว่าราชการจังหวัดหลายจังหวัด คณะทหารหัวเมืองใช้ชื่อเรียกกลุ่มตนเองว่า "คณะกู้บ้านกู้เมือง" จุดประสงค์คือ ต้องการให้รัฐบาลลาออก และชี้แจงว่าเหตุผลที่ต้องยึดอำนาจเพราะรัฐบาลเป็นคอมมิวนิสต์ มีหลวงประดิษฐมนูธรรมเป็นผู้บงการ

"คณะกู้บ้านกู้เมือง" มอบหมายให้ นาวาเอก พระแสงสิทธิการ นำคำขาดฉบับที่ 1 มาเสนอต่อรัฐบาล (12 ตุลาคม พ.ศ. 2476) แต่รัฐบาลไม่ยินยอมลาออก

ต่อมาวันที่ 13 ตุลาคม 2476 คณะกู้บ้านกู้เมืองได้นำคำขาดฉบับที่ 2 โดยมอบให้ พันเอก พระยาเวหาสยานศิลปประสิทธิ์ พันโท พระเทพเวศร์อำนาจฤทธิ์ และร้อยเอกเสนาะรักษารม เป็นผู้นำคำขาดมาเสนอต่อรัฐบาล

คำขาดฉบับที่ 2 ประกอบด้วยข้อเสนอสู่ 6 ประการ ซึ่งเรียกร้องให้รัฐบาลจัดการปรับปรุงการบริหารประเทศเสียใหม่ เพื่อให้เป็นประชาธิปไตยอย่างแท้จริง โดยยังคงมีสถาบันพระมหากษัตริย์เป็นประมุขของประเทศ คำขาดทั้ง 6 ประการมีดังต่อไปนี้¹⁰

1. ต้องจัดการทุกอย่างที่จะอำนวยความสะดวกให้ประเทศสยามมีพระมหากษัตริย์ปกครองภายใต้รัฐธรรมนูญชั่วคราว

2. ต้องดำเนินการโดยรัฐธรรมนูญอย่างแท้จริง เฉพาะอย่างยิ่งก็คือการตั้งและถอดถอนคณะรัฐบาลต้องเป็นไปตามเสียงหมู่มาก ไม่ใช่ทำโดยการจับอาวุธตั้งที่แล้วโดยเหตุนี้ต้องยอมให้คณะการเมืองที่ชอบด้วยกฎหมาย

3. ข้าราชการซึ่งอยู่ในตำแหน่งประจำการทั้งทางทหารและพลเรือนต้องอยู่เฝ้าเมืองเว้นแต่ผู้อยู่ในตำแหน่งซึ่งมีหน้าที่อยู่ในการเมืองโดยตรง แต่ความข้างต้นนั้น ไม่ตัดสิทธิในการที่ข้าราชการประจำยึดถือสิทธิการเมืองใด ๆ ที่ชอบด้วยกฎหมาย ที่ตนนิยมนับเป็นอันขาด ตำแหน่งฝ่ายทหารตั้งแต่ผู้บัญชาการทหารบก ทหารเรือลงไปต้องไม่มีหน้าที่ทางการเมือง

4. การแต่งตั้งบุคคลในตำแหน่งราชการจกต้องถือคุณวุฒิ ความสามารถเป็นหลัก ไม่ถือเอาความเกี่ยวข้องในทางการเมือง เป็นความชอบหรือเป็นข้ออ้าง เกี่ยวกับการบรรจุหรือเลื่อนตำแหน่ง 1

5. การเลือกตั้งผู้แทนราษฎรประเภทที่ 2 ต้องถวายพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเลือก

6. การปกครองกองทัพบกจกต้องมีหน่วยผสมตามหลักยุทธวิธี เฉลี่ยอาวุธสำคัญ แยกกันไปประจำตามท้องถิ่น มิให้กำลังส่วนใหญ่อยู่เฉพาะแห่งใดแห่งหนึ่ง

พิจารณาจากคำขาดที่ฝ่ายกบฏเสนอต่อรัฐบาล พอลจะสันนิษฐานได้ว่าฝ่ายกบฏมีความต้องการให้รัฐบาลดำเนินการบริหารประเทศแบบประชาธิปไตยอย่างแท้จริง เพราะเท่าที่เป็นอยู่เป็นการปกครองโดยคนเพียงกลุ่มเดียว แต่รัฐบาลได้ตอบโต้ฝ่ายกบฏโดยการประกาศกฎอัยการศึกในเขตหลวงพระบางและมณฑลอยุธยา (12 ตุลาคม 2476) และมอบหมายให้หลวงพิบูลสงครามเป็นผู้บังคับกองผสมปราบกบฏ (กองผสมประกอบด้วยทหารราบ ทหารปืนใหญ่ ทหารม้า ทหารปืนใหญ่ต่อสู้อากาศยาน)

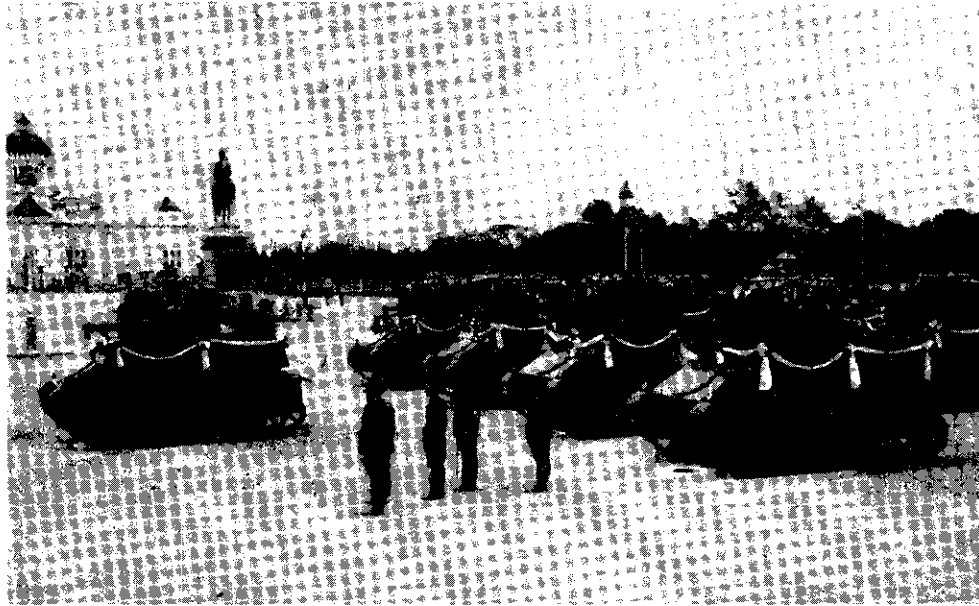
การปะทะระหว่างทหารฝ่ายรัฐบาลและทหารหัวเมืองฝ่ายกบฏดำเนินไประหว่าง 11 - 25 ตุลาคม 2476 ปรากฏว่าฝ่ายกบฏฝ่ายแพ้ พันเอก พระยาศรีสิทธิสงคราม เสนาธิการและรองแม่ทัพฝ่ายกบฏเสียชีวิตในการรบ และพระองค์เจ้าบวรเดช ต้องลี้ภัยการเมืองไปพำนักยังไต้หวัน (25 ต.ค. 2476)¹¹ รวมทั้งนายทหารชั้นผู้ใหญ่บางคนก็ต้องหลบหนีออกจากประเทศเช่นกัน การปราบปรามฝ่ายกบฏจนได้ชัยชนะทำให้ชื่อเสียงและอิทธิพลของหลวงพิบูลสงครามเด่นยิ่งขึ้นในกลุ่มคณะราษฎร เพราะ "ได้แสดงความสามารถป้องกันพระนครไว้ได้สำเร็จ"¹²

มีข้อที่น่าสังเกตว่า รัฐบาลได้รับการสนับสนุนในการปราบปรามฝ่ายกบฏจากประชาชนเป็นอย่างดี โดยได้มีการบริจาคเงินและสิ่งของช่วยเหลือรัฐบาล รวมทั้งร่วมแสดงความยินดีเมื่อรัฐบาลปราบกบฏได้สำเร็จ¹³ กับข้อที่น่าสังเกตอีกประการหนึ่ง ซึ่งนับว่าสำคัญอย่างมากก็คือ ส่วนที่เกี่ยวกับพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวกับการกบฏ ก่อนการเกิดกบฏ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเสด็จแปรพระราชฐาน ไปประทับ ณ วังไกลกังวล อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ และขณะที่เกิดกบฏเพราะไม่ทรงปรารถนาจะถูกอ้างหรือเกี่ยวข้องกับฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดไม่ว่าจะเป็นฝ่ายรัฐบาลหรือฝ่ายกบฏ จึงเสด็จลี้ภัยโดยเรือยนต์พระที่นั่ง ชื่อเรือ "ศรสุวรรณ" เพื่อหลีกเลี่ยงการยุ่งเกี่ยวกับการกบฏไปยังจังหวัดสงขลา นับตั้งแต่วันที่ 17 ตุลาคม พ.ศ. 2476 และประทับอยู่ที่จังหวัดสงขลาจนถึงวันที่ 7 ธันวาคม พ.ศ. 2476 ต่อมาในวันที่ 10

ธันวาคม พ.ศ. 2476 จึงได้เสด็จพระราชดำเนินเปิดประชุมสมัยสามัญแห่งสภาผู้แทนราษฎร¹⁴ อย่างไรก็ดีตามอ้างกล่าวได้ว่า กบฏบวรเดชได้มีส่วนกระทบกระเทือนต่อพระองค์ ทรงไม่ได้รับความเชื่อถือว่ามีได้มีส่วนรู้เห็น และผลของการปราบปรามตลอดจนการจับกุมสอบสวนนักโทษกบฏ จะเป็นสาเหตุความขัดแย้งนานาประการระหว่างพระองค์กับรัฐบาล และอ้างกล่าวได้ว่า นับจากกรณีกบฏบวรเดช ความสัมพันธ์ระหว่างคณะราษฎรกับรัชกาลที่ 7 ก็อยู่ในภาวะที่เป็นปัญหายิ่งขึ้น ด้วยฝ่ายรัฐบาลคณะราษฎรมีความเห็นว่าการกบฏครั้งนี้เกิดขึ้นเพื่อที่จะฟื้นฟูระบอบเก่า และทำลายการปกครองของคณะราษฎร¹⁵

ภาพที่ 17
นายรัฐมนตรีต้อนรับทหาร
ที่กลับจากปราบกบฏที่สถานีรถไฟกรุงเทพ

ภาพที่ 18

ขบวนเกี้ยวตีกอล์ฟแห่งมหาดไทยฝ่ายรัฐบาล

ภายหลังปราบกบฏได้สำเร็จ รัฐบาลได้ปูนบำเหน็จความดีความชอบและให้รางวัลข้าราชการของฝ่ายรัฐบาลโดยทั่วหน้าทั้งการเลื่อนยศ เลื่อนขั้นเงินเดือน ในระดับรัฐมนตรีที่มีความดีความชอบในการปราบกบฏ ได้รับบำเหน็จขั้นที่ 1 ได้แก่ พันโท หลวงพิบูลสงคราม พันเอก พระสิทธิเรืองเดชพล นาวาโท หลวงสินธุสงครามชัย และ นาวาโท หลวงศุภชลาศัย ส่วนด้าน ตำรวจ พันตำรวจเอก พระยาอนุสรยุทธการ อธิบดีกรมตำรวจ ได้รับความชอบพิเศษ "เหรียญคุณงามความดี" เข็มราชการแผ่นดิน¹⁰

ค. ศาลพิเศษ พ.ศ. 2476 และพระราชบัญญัติจัดการป้องกันรักษารัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2476

ในการดำเนินการสอบสวนบุคคลที่ต้องคำกล่าวหาว่าเกี่ยวข้องกับกบฏบวรเดช รัฐบาลได้เสนอ ร่างพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลพิเศษ พ.ศ. 2476 ต่อสภาผู้แทน (28 ตุลาคม พ.ศ. 2476) ด้วยเหตุผลว่าเพื่อการพิจารณาคดีกบฏจะได้รวดเร็ว หากใช้ศาลธรรมดาจะเสียเวลามาก อีกประการหนึ่งรัฐบาลจะยกเลิกกฎหมายการศึกษา (ประกาศเมื่อ 12 ตุลาคม พ.ศ. 2476) ดังนั้น

ศาลพิเศษจึงเป็นมาตรการจำเป็นสำหรับรัฐบาล¹⁷ สภามีมติรับรองและประกาศราชกิจจานุเบกษา บังคับใช้ 30 ตุลาคม พ.ศ. 2476

การใช้ศาลพิเศษในการพิจารณาคดี ทำให้ผู้ต้องหาค้างค่าทวงหาเสียเปรียบ พระราชบัญญัติกำหนดไว้ว่า ให้ศาลพิเศษมีอำนาจพิจารณาคดีที่เกี่ยวกับการกบฏลาลาดครั้งนี้ ไม่ว่าผู้ต้องหา นั้นจะเป็นพลเรือน หรือทหารยศฐาบรรดาศักดิ์ชั้นใด ๆ และในมาตรา 8 กำหนดว่า "คำพิพากษา ของศาลพิเศษนี้เป็นเด็ดขาด บังคับคดีได้ทันที ไม่มีอุทธรณ์ฎีกา"¹⁸ ปรากฏว่ารัฐบาลมีพยานโจทก์ นับร้อยคน และพยานบางคนมีพฤติกรรมชวนให้สงสัยว่า เบิกความในลักษณะการสร้างสถานการณ์ หรืออาจเป็นพยานเท็จ

ศาลพิเศษ พ.ศ. 2476 ได้ดำเนินการไต่สวนผู้ต้องหาในคดีกบฏนับตั้งแต่ ตุลาคม พ.ศ. 2476 - 2477 ศาลสั่งลงโทษจำเลยถึง 235 คน โทษสูงสุดคือ ประหารชีวิตและน้อยที่สุด คือจำคุก 6 เดือน รวมทั้งปลดออกจากราชการ ไล่ออก และให้ออกอีกเป็นจำนวนมาก อาจพิจารณาได้ว่า ศาลพิเศษ พ.ศ. 2476 เป็นมาตรการกำจัดศัตรูทางการเมืองอย่างได้ผล และศาล พิเศษ พ.ศ. 2476 จะได้เป็นมาตรการต้นแบบสำหรับรัฐบาลอีกในเวลาต่อมาจึงมีการใช้ศาลพิเศษ พ.ศ. 2478 สำหรับกบฏนายสิบ และศาลพิเศษ พ.ศ. 2481 สำหรับกำจัดศัตรูทางการเมืองของ รัฐบาลหลวงพิบูลสงคราม นอกจากจะจับกุมสอบสวนลงโทษผู้ต้องหาจนหมดแล้ว รัฐบาลยังได้พิจารณา เปลี่ยนแปลงโยกย้ายนายทหารในกองทัพบกครั้งใหญ่อีกด้วย ทั้งนี้เพื่อเป็นการตัดทอนอิทธิพลของ บรรดานายทหารที่ไม่ไว้วางใจ

นอกจากนั้นรัฐบาลยังได้ออกพระราชบัญญัติจัดการป้องกันรักษารัฐธรรมนูญ (5 พฤศจิกายน 2476) เพื่อการรักษาและป้องกันเสถียรภาพทางการเมือง และปราบปรามฝ่ายตรงข้าม เพราะพระราชบัญญัตินี้เปิดทางให้รัฐบาลมีโอกาสกำจัดฝ่ายตรงข้ามได้โดยสะดวก ทั้งนี้จะ พิจารณาได้ว่า มาตรา 3 และมาตรา 4 ที่ให้อำนาจรัฐบาลไว้อย่างกว้างขวางดังนี้

มาตรา 3 ผู้ใดกระทำการด้วยประการใด ๆ เป็นปฏิปักษ์ต่อ หรือเพื่อให้ประชาชน เสื่อมความนิยม หรือหวาดหวั่นต่อการปกครองระบอบรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม แม้การ กระทำดังกล่าวมาแล้ว จะเป็นเพียงการคิดคิดหรือทำความตกลง หรือจะเตรียมการก็ตาม ท่านว่า ผู้นั้นมีความผิด ต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่ 3 ปีจนถึง 20 ปี หรือปรับตั้งแต่ 500 บาทถึง 5,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

มาตรา 4 เพื่อความสงบเรียบร้อยของประชาชน เมื่อเจ้าหน้าที่กระทรวงมหาด- ไทยรายงานว่าบุคคลใดดำเนินการอันจะเป็นเหตุก่อให้เกิดความผิดตามมาตราที่ 3 ข้างต้น ให้

กระทรวงมหาดไทยส่งเรื่องให้คณะกรรมการ ซึ่งคณะรัฐมนตรีจะได้แต่งตั้งขึ้นเพื่อได้สวนวินิจฉัยถ้าเห็นมีมูลก็ให้นำความเห็นเพื่อให้บุคคลนั้นอยู่ในเขตที่มีกำหนดได้เป็นเวลาไม่เกิน 10 ปี และให้กระทรวงมหาดไทยมีอำนาจสั่งการให้เป็นไปตามความเห็นนั้น

จากข้อบัญญัติใน พ.ร.บ. ดังกล่าว จึงทำให้มีผู้ถูกจับกุมในข้อหาเป็นภัยต่อรัฐธรรมนูญจำนวนมากระหว่าง พ.ศ. 2476 - 2481 ตัวอย่างเช่น นายโชติ คุ้มพันธ์ และพวกรวม 7 คน ต้องข้อหาทำผิด พ.ร.บ. ถูกจับกุมสอบสวนและส่งไปอยู่จังหวัดแม่ฮ่องสอนและตาก ซึ่งเป็นดินแดนทรูกันเคาร ผู้ที่ถูกข้อหาเป็นภัยต่อรัฐธรรมนูญ มีทั้ง นักการเมือง ข้าราชการ สามัญชน และนายทหารชั้นผู้ใหญ่ กับคดีสำคัญ เมื่อ พลโท พระยาเทพหัสดิน สส.พระนครและรองประธานสภาคนที่ 2 ถูกจับกุมฐานมีพฤติกรรมเป็นภัยกับรัฐบาลและรัฐธรรมนูญ จึงกล่าวได้ว่ารัฐบาลอาศัย พ.ร.บ. ฉบับนี้เป็นมาตรการจำกัดฝ่ายตรงข้ามที่ได้ผล และยังสะท้อนปัญหาความขัดแย้งในกลุ่มผู้ก่อการฯ ฝ่ายทหาร ระหว่าง พระยาทรงสุรเดช กับ หลวงพิบูลสงคราม ซึ่งแข่งขันกันสร้างอำนาจทางการเมืองอยู่ตลอดเวลาอีกด้วย

1.3 การเลือกตั้งทั่วไป ครั้งที่ 1

รัฐบาลได้จัดการเลือกตั้งทั่วไปครั้งแรกขึ้นในวันที่ 15 พฤศจิกายน 2476 เป็นการเลือกตั้งโดยอ้อม (indirect vote) แบบรวมเขต โดยเลือกผู้แทนตำบลก่อนแล้วให้ผู้แทนตำบลเลือกสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรอีกต่อหนึ่ง จำนวนราษฎร 100,000 คน ต่อสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร 1 คน ได้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทั้งหมด 78 คน¹⁹ ต่อจากนั้น รัฐบาลได้พิจารณาบุคคลเข้าเป็นสมาชิกสภาประเภท 2 ตามพระราชกฤษฎีกาตั้งสมาชิกประเภท 2 ซึ่งมีจำนวนเท่ากับสมาชิกประเภท 1 ส่วนใหญ่เป็นบุคคลที่คณะราษฎรสนับสนุนหรือเป็นพวกเดียวกัน และนำรายชื่อขึ้นกราบบังคมทูลให้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ซึ่ง พระยาพหลพลพยุหเสนาได้รับการแต่งตั้งเป็น สส.ประเภท 2 ด้วย (9 ธันวาคม 2476)

ต่อจากนั้นรัฐบาลได้ลาออกเพื่อให้มีการจัดตั้งรัฐบาลใหม่ภายหลังการเลือกตั้ง แต่สภายังคงให้การสนับสนุนพระยาพหลพลพยุหเสนาเป็นนายกรัฐมนตรีสืบต่อไป พระยาพหลพลพยุหเสนาจึงจัดรัฐบาลเป็นครั้งที่ 2

กิจกรรมการเรียนรู้ 1

1. จงสรุป สาเหตุกบฏวราช และผลกระทบทางการเมือง
2. จงกล่าวถึงมาตรการที่รัฐบาล พระยาพหลพลพยุหเสนาใช้กวาดล้าง
ปราบปรามศัตรูทางการเมือง

2. รัฐบาลพันเอก พระยาพหลพลพยุหเสนา ชุดที่ 2

2.1 คณะรัฐบาล

พระยาพหลพลพยุหเสนาจัดตั้งรัฐบาลชุดที่ 2 โดยมีรัฐมนตรีจากชุดเก่าเข้าร่วมอยู่ในคณะรัฐบาลใหม่หลายคน ดังพิจารณาจากรายชื่ามคณะรัฐมนตรีต่อไปนี้

1. พลตรี พระยาประเสวีรัฐสงคราม	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม
2. เจ้าพระยาศรีธรรมมาธิเบศร์	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง
3. พระยาอภิบาลราชไมตรี	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่าง-
ประเทศ
4. พันเอก พระยาพหลพลพยุหเสนา	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงธรรมการ
5. พระสารสาส์นประพันธ์	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงธรรมการ
6. พันเอก พระยาพหลพลพยุหเสนา	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย
7. พระยานิติศาสตร์ไพศาลย์	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม
8. เจ้าพระยาวรวงศาพิพัฒน์	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัง
9. พระยาโกมารกุลมนตรี	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเศรษฐการ
10. พระดุษฎีธารณปรีชาโวที	รัฐมนตรี
11. เรือเอก ทลวงธำรงนาวาสวัสดิ์	รัฐมนตรี
12. ทลวงนฤเบศร์มานิต	รัฐมนตรี
13. พันโท ทลวงนิบูลสงคราม	รัฐมนตรี

14. พระยามานวราชเสวี	รัฐมนตรี
15. นาวาโท หลวงศุภชลาศัย	รัฐมนตรี
16. พระยาสมันตรัฐบุรินทร์	รัฐมนตรี
17. พันเอก พระลัทธิเรืองเดชพล	รัฐมนตรี
18. นาวาโท หลวงสินธุสงครามชัย	รัฐมนตรี
19. พระยาสุริยานุวัตร	รัฐมนตรี

รัฐบาลได้แถลงนโยบายเพื่อขอความไว้วางใจจากสภาผู้แทนราษฎรเมื่อวันที่ 25 ธันวาคม 2476 นโยบายยังคงยึดหลัก 6 ประการของคณะราษฎร และสภาผู้แทนลงมติไว้วางใจในวันเดียวกันที่ได้แถลงนโยบายเป็นเอกฉันท์ ในช่วงรัฐบาลพระยาพหลพลพยุหเสนา ชุดที่ 2 นี้ ได้เกิดเหตุการณ์สำคัญคือ การสละราชย์ของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งจะได้นำมาพิจารณาในรายละเอียดต่อไป

2.2 พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสละราชย์

เมื่อคณะราษฎรได้กราบบังคมทูลเชิญพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวให้ทรงครองราชย์สืบต่อไปโดยเป็นพระมหากษัตริย์ภายใต้รัฐธรรมนูญ แม้จะทรงมีพระราชดำริว่า "ไม่มีพระเจ้าแผ่นดินพระองค์ใดที่ทรงอำนาจลง โดยการกบฏที่จะทรงดำรงตำแหน่งพระมหากษัตริย์ได้ตลอดไป" แต่เพื่อประโยชน์ในด้านความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง เพื่อป้องกันการแทรกแซงของต่างประเทศ และเพื่อการจัดตั้งรัฐบาลและการประกาศใช้รัฐธรรมนูญ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงยินยอมตามความประสงค์ของคณะราษฎร²⁰

นับแต่ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นต้นมา ได้เริ่มมีความขัดแย้งระหว่างพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวกับคณะราษฎรอยู่เสมอ ต่างไม่มีความไว้วางใจต่อกัน ตลอดจนปรากฏเหตุการณ์กระทบกระทั่งอันสถาบันกษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์อยู่เบื้อง ๆ การวิพากษ์วิจารณ์การเมืองมีอยู่ทั่วไป แม้จะทราบดีว่าการวิพากษ์วิจารณ์การเมืองเป็นอันตรายเกิดขึ้นที่ว่า "โอษฐภัย" ใช้กันทั่วเมือง²¹ แต่ก็มีบุคคลที่ไม่พอใจคณะราษฎรหลายกลุ่ม จนพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ ได้มีพระราชกระแสรับสั่งให้ฝ่ายราชสำนักจัดตั้งหน่วยราชการพิเศษคอยสอดส่องพฤติกรรมของพระบรมวงศานุวงศ์ มีหน้าที่รวบรวมข่าวการเมืองต่าง ๆ ความเคลื่อนไหวโดยทั่วไป ในลักษณะ "ข่าวกรอง" แล้วนำความขึ้นกราบบังคมทูลให้ทรงทราบ²²

เหตุการณ์ต่าง ๆ เกิดขึ้นหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง แสดงให้เห็นว่าการ

บริหารกิจการบ้านเมืองของคณะราษฎรมิได้เป็นประชาธิปไตยเท่าที่ควร จนเป็นเหตุให้ทรงมีพระราชกระแสทักท้วงรัฐบาลแต่ไม่ได้ผล ส่วนพระองค์เองก็ได้เคยมีแนวพระราชดำริที่จะทรงสละราชย์มาแล้วครั้งหนึ่งดังได้เปิดเผยแก่คณะราษฎรเมื่อครั้งเข้าขอพระราชทานอภัยโทษในการกระทำบางสิ่งบางอย่างที่เป็นที่หมิ่นพระบรมเดชานุภาพในวันที่ทำการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ส่วนเหตุผลที่ทำให้ทรงมีแนวพระราชดำริเช่นนี้ก็คือ พระอนามัยส่วนพระองค์ซึ่งไม่สมบูรณ์ และแนวพระราชดำริว่า ถ้าคณะราษฎรไม่ทำให้พระองค์เสื่อมความนิยมก็จะอยู่ในตำแหน่งต่อไปเพราะทรงมีพระประสงค์ที่จะได้รับการถวายพระราชอำนาจและพระเกียรติยศพอสมควรแก่พระมหากษัตริย์ในระบอบรัฐธรรมนูญ²³

พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินไปยังต่างประเทศเมื่อ 12 มกราคม พ.ศ. 2477 โดยไม่ยินยอมรับข้อเสนอของรัฐบาลที่จะนำคณะแพทย์จากต่างประเทศมาถวายการรักษาในประเทศไทย รัฐบาลได้ประกาศให้ประชาชนทราบว่า ทรงเสด็จไปต่างประเทศเพื่อการรักษาสุขภาพฝ่าตัดพระเนตร ส่วนเหตุผลที่อยู่เบื้องหลังและไม่ได้มีการเปิดเผยก็คือ การขัดแย้งทางการเมืองระหว่างรัฐบาลและพระองค์ อาจพิจารณาจากพระราชบันทึกหลายฉบับที่ทรงมีมาถึงรัฐบาล จะแสดงถึงปัญหาข้อขัดแย้งต่าง ๆ ได้แก่ ผลกระทบจากกบฏบวรเดช กรณีนายทหารรักษาวัง 3 นาย มีมลทินเกี่ยวข้องกับการกบฏ การขัดแย้งเกี่ยวกับกฎหมายหลายฉบับที่เข้าสู่การพิจารณาของสภา ได้แก่ พ.ร.บ.แก้ไขกฎหมายลักษณะอาญา พ.ร.บ.แก้ไขกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา พ.ร.บ.แก้ไขประมวลกฎหมายอาญาทหาร พ.ร.บ.อากรมรดก ซึ่งไม่ทรงเห็นชอบด้วย แต่สภายืนยันตามมติเดิมซึ่งขัดแย้งกับพระบรมราชวินิจฉัยของพระองค์ เหตุการณ์ต่าง ๆ เหล่านี้ปรากฏระหว่างเดือนสิงหาคม - กันยายน พ.ศ. 2477 ดังนั้นระหว่างที่ทรงประทับอยู่ ณ ประเทศอังกฤษ ทรงมีพระราชดำริว่ารัฐบาลและสภาผู้แทนกับพระองค์ ไม่มีทางประนีประนอมกันได้ในทุก ๆ เรื่อง เพราะ "ทั้งรัฐบาลและสภาผู้แทนราษฎรไม่เห็นความสำคัญของสถาบันกษัตริย์ การดำเนินการในเรื่องสำคัญ ๆ รัฐบาลทำไปโดยไม่ปรึกษาและพอใจที่จะขัดพระราชดำริเสียทุกอย่าง"²⁴ จึงมีพระราชดำริว่าจะทรงสละราชย์

อาจสรุปความได้ว่า สถานการณ์ทางการเมืองนับแต่หลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นต้นมา มีส่วนอย่างสำคัญต่อการเป็นสาเหตุที่นำไปสู่แนวพระราชดำริที่จะทรงสละราชย์ ได้แก่ เรื่องเกี่ยวกับ รัฐธรรมนูญทั้ง 2 ฉบับ บทบาททางการเมืองของคณะราษฎร เหตุการณ์รุนแรงทางการเมือง เช่น รัฐประหาร 20 มิถุนายน 2476 ความขัดแย้งและปัญหาจากเค้าโครงเศรษฐกิจแห่งชาติ และกบฏบวรเดช เป็นต้น

ในลำดับต่อไปนี้จะได้นำพระราชบันทึกในพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว

บางส่วนของพระราชทานมายังรัฐบาล ขณะทรงประทับอยู่ ณ ต่างประเทศ ทั้งนี้เพื่อให้นักศึกษาได้
วินิจฉัยปัญหาที่มีผลทำให้เกิดการสละราชสมบัติ และยังเป็นการใช้เอกสารในลักษณะข้อมูลเพื่ออธิบาย
ความในตัวเองดังต่อไปนี้

สำเนาพระราชบันทึก 1

"... ก่อนอื่นหมด ข้าพเจ้าขอชี้แจงไว้เสียโดยชัดเจนว่า เมื่อพระยาพหลฯ และ
คณะผู้ก่อการฯ ร้องขอให้ข้าพเจ้าอยู่ครองราชสมบัติเป็นพระมหากษัตริย์ภายใต้รัฐธรรมนูญนั้น ข้าพ-
เจ้า ได้ยินดีรับรองก็เพราะเข้าใจและเชื่อมั่นว่าคณะผู้ก่อการฯ ต้องการจะสถาปนาการปกครองแบบ
ประชาธิปไตย" หรือ Democratic Government ตามแบบอย่างของประเทศอังกฤษและประ-
เทศอื่นซึ่งมีพระมหากษัตริย์ปกครองภายใต้อำนาจอันจำกัดโดยรัฐธรรมนูญ และมีรัฐสภาซึ่งประชาชน
เป็นผู้เลือกตั้งโดยแท้ ข้าพเจ้าเอง ได้สังเกตเห็นอยู่แล้วว่าเมื่อประเทศสยามได้มีการศึกษาเจริญ
ขึ้นมากแล้ว ประชาชนคงจะประสงค์ที่จะให้เปลี่ยนแปลงการปกครองของบ้านเมืองเป็นแบบนั้น และ
ตั้งแต่ข้าพเจ้า ได้สละราชสมบัติจากพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ ข้าพเจ้าก็ได้คิดการที่จะบันดาลให้
การเปลี่ยนแปลงนั้น เป็นไปได้โดยราบรื่นที่สุดที่จะเป็นไม่ได้ และได้กล่าวถึงความประสงค์นี้ โดยเปิดเผย
หลายครั้งหลายหน โดยเหตุนี้เมื่อคณะผู้ก่อการฯ ร้องขอให้ข้าพเจ้าเป็นพระมหากษัตริย์ภายใต้รัฐ-
ธรรมนูญ ข้าพเจ้าจึงรับรองได้ทันที โดยไม่มีเหตุข้องใจอย่างใดเลย

ครั้นเมื่อข้าพเจ้ากลับขึ้น ไปกรุงฯ แล้ว และได้เห็นรัฐธรรมนูญฉบับแรกทีหลวง
ประดิษฐฯ ได้ทำมาให้ข้าพเจ้าลงนาม ข้าพเจ้าก็รู้สึกทันทีว่าหลักการของผู้ก่อการฯ กับหลักการของ
ข้าพเจ้านั้น ไม่พ้องกันเสียแล้ว เพราะผู้ก่อการฯ มิได้มีความประสงค์ที่จะให้มีเสรีภาพในการเมือง
โดยบริบูรณ์แต่หากต้องการให้มีคณะกรรมการเมืองได้คณะเดียว ข้าพเจ้าเห็นว่า เวลานั้นเป็นเวลา
ฉุกเฉินและสมควรจะพยายามรักษาความสงบไว้ก่อน เพื่อหาโอกาสผ่อนผันภายหลัง และเพื่อมีเวลา
สำเหนียกฟังความเห็นของประชาชนก่อน ข้าพเจ้าจึงยอมผ่อนผันไปตามความประสงค์ของคณะผู้ก่อ-
การฯ ในครั้งนั้น ทั้งที่ข้าพเจ้าไม่ได้เห็นด้วยกับหลักการเหล่านั้นเลย

ครั้นต่อมา ในระหว่างที่กำลังร่างรัฐธรรมนูญฉบับถาวรอยู่ ข้าพเจ้าก็ได้พยายาม
ดัดเต็อนและได้เถียงกับคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญอยู่ตลอดเวลาว่าควรถือหลัก Democracy อัน
แท้จริงจะถูก ถ้ามีจะนั้นจะเกิดทำให้มีความไม่พอใจขึ้นแก่ประชาชน ซึ่งส่วนมากต้องการให้การปก-

ครองแบบ Democracy อันแท้มิฉะนั้นก็เป็นการเสียเวลาและเป็นการเสี่ยงภัยให้แก่ประเทศโดยใช้
ที่ในเวลาที่บ้านเมืองตกอยู่ในขีดคับขันและยากจน และนอกจากนี้ข้าพเจ้ายังได้กล่าวความ
เห็นของข้าพเจ้าในข้อนี้โดยเปิดเผย เมื่อข้าพเจ้าไปให้รางวัลแก่นักเรียนโรงเรียนวิชาวุฒวิद्याลัย
ข้าพเจ้าได้เคยตักเตือนพระยามโนฯ ไว้อย่างชัดเจน เพื่อให้เสนอคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญว่า
การที่จะให้มีสมาชิกประเภทที่ 2 ซึ่งคณะรัฐบาลเป็นผู้เลือกตั้งเองนั้น จะเป็นเหตุทำความไม่พอใจ
ให้เกิดขึ้น และเป็นอันตรายแก่วิธีการปกครองแบบใหม่ซึ่งกำลังจะสถาปนาขึ้น โดยหวังว่าจะเป็น
การถาวรและจะนำความสุขความเจริญมาสู่บ้านเมืองของเรา ความตักเตือนของข้าพเจ้าเหล่านี้ไว้
ผล เพราะคณะผู้ก่อการฯ ยืนยันในความประสงค์ที่จะยึดอำนาจไว้ในมือของคณะของตนให้จงได้
อย่างน้อยเป็นเวลา 10 ปี ข้าพเจ้ารู้สึกในขณะนั้นว่า ถ้าจะได้เถียงกันต่อไป การร่างรัฐธรรมนูญก็
จะชักช้าไม่รู้จักแล้ว และอาจเป็นการแตกหักร้ายแรงเสียกว่าที่จะยอมรับให้การเป็นไปตามความ
ประสงค์ของคณะผู้ก่อการฯ จึงได้ยอมให้เป็นไปตามนั้นต่อมาข้าพเจ้าก็ได้ยื่นคำติเตียนหลักการอันนั้น
ในรัฐธรรมนูญมากขึ้นทุกที และหลักการอันนี้เป็นเหตุให้คนไม่พอใจในคณะรัฐบาลเป็นอันมาก จนมี
การคิดที่จะล้มรัฐบาลเสียโดยพลการ เพื่อแก้ไขหลักการนี้ตั้งแต่ก่อนกระทำพิธีพระราชทานรัฐธรรมนูญ
และยังมีอยู่เนื่อง ๆ ในกาลต่อมา การที่พระองค์เจ้าบรมเดช และพระยาศรีสิทธิสงคราม ทาพวก
น้องได้มากมายจนถึงกับได้ยกกองทัพมาประชิดพระนคร ทำให้เกิดมีการฆ่าฟันกันเองในระหว่าง
คนไทย ก็ได้หยิบยกเอาการตั้งสมาชิกประเภทที่ 2 นี้ขึ้นอ้างเป็นข้อสำคัญอันหนึ่ง ที่เห็นควรทำลาย
รัฐบาลเสีย โดยกำลังและโดยกฎหมาย เพราะไม่มีทางอื่นที่จะกระทำได้ ความวิตกของข้าพเจ้าใน
เรื่องการตั้งสมาชิกประเภทที่ 2 ได้เป็นจริงขึ้นอย่างชัดเจนแล้วไม่มีทางสงสัยอีกได้ว่า เป็นเหตุสำ-
คัญที่ทำให้มีการระส่ำระสายขึ้นในบ้านเมือง และคงมีอยู่เนื่อง ๆ ข้าพเจ้าเชื่อมั่นว่า ตราบโดยยังมี
ได้แก่หลักการอื่นไม่พึงประสงค์นี้เสียความสงบราบคาบอันแท้จริงจะมีไม่ได้เลย รัฐบาลจะต้องใช้วิธี
การประหัตประหารและปราบปรามอย่างเข้มแข็งอยู่เรื่อยไป เป็นที่หวาดเสียวแก่ประชาชน ทำให้
รู้สึกว่า การปกครองบ้านเมืองไม่มีความมั่นคง ผลของการระส่ำระสายหวาดกลัวเหล่านี้ทำให้เกิด
ความเสียหายแก่การค้าขายและความเจริญ ข้าพเจ้าได้คัดค้านหลักการอันนี้ตลอดมา และบัดนี้ข้าพ-
เจ้ารู้สึกแน่ชัดแก่ใจว่า ไม่ควรจะสนับสนุนให้หลักการอันนี้คงเป็นอยู่ต่อไป จำต้องขอให้เปลี่ยนแปลง
แก้ไขหลักการอันนี้

วิธีที่จะแก้ไขอย่างไรนั้นย่อมมิได้หลายทาง แต่มีทางที่ดีที่สุดนั้นก็ควรจะให้เป็นการ
เลือกตั้งอย่างใดอย่างหนึ่ง ความประสงค์ให้มีสมาชิกประเภทที่ 2 ซึ่งเลือกตั้งโดยคุณวุฒิเป็นผู้มี
วิชาสูงหรือเคยชินกับการทำงานแผ่นดิน เพื่อเป็นผู้นำทางให้แก่สมาชิกประเภทที่ 1 ที่ราษฎรเลือกตั้ง

ขึ้นมา หลักการอันนี้ก็พอฟังได้ ถ้าได้ทำการตามนั้นจริง แต่เมื่อได้ตั้งกันขึ้นแล้ว ทาเป็นเช่นนั้นไม่ กลับกลายเป็นเลือกตั้งแต่พวกที่อยู่ในคณะผู้ก่อการฯ เป็นส่วนมาก และความจริงหาได้มีคุณวุฒิหรือ ความเคยชินกับการงานดีไปกว่าสมาชิกประเภทที่ 1 เลย เมื่อการเป็นตั้งนั้นก็จำเป็นอยู่เองที่จะ กล่าวว่าคุณรัฐบาลเลือกตั้งคนเหล่านั้น เพื่อประสงค์ที่จะกุมอำนาจไว้ให้ได้เท่านั้น แม้ราษฎรจะ เห็นด้วยกับนโยบายของตนหรือไม่ก็ตามที่ ความในมาตรา 2 แห่งรัฐธรรมนูญก็เป็นหมิ่น ไปทันที เป็นการเขียนเพื่อตบตา เพื่อหลอกกันเล่นเท่านั้นเอง

ข้าพเจ้าเห็นว่า สมาชิกประเภทที่ 2 นี้ยังควรมีอยู่จริง แต่ควรกำหนดให้บุคคลที่ อายุไม่ต่ำกว่า 35 ปี และเป็นผู้ที่เคยชินกับการงานมาแล้ว เช่น รัชราชการในตำแหน่งสูง ๆ เป็นต้น การเลือกตั้งนั้น ถ้าอย่าเป็นบุคคลใดคนหนึ่ง เลือกได้จะดีเพราะจะป้องกันไม่ให้มีเสียงได้ว่า เลือกพวกพ้อง เพราะฉะนั้นจำต้องให้ประชาชนเลือกหรือให้บุคคลซึ่งเรียกว่ามีความรู้ "Intelligentsia" เลือกโดยกำหนดเอาการศึกษา หรือถ้าจะให้ง่ายที่สุดก็ให้บุคคลที่เป็นข้าราชการหรือ เคยเป็นข้าราชการชั้นสัญญาบัตรเป็นผู้เลือก เพราะบุคคลที่ได้เป็นข้าราชการสัญญาบัตรโดยมากเป็นผู้ที่มีความรู้และเคยชินกับการงานจะเรียกเป็น "Intelligentsia" ของประเทศสยามก็เห็นไม่สู้ ผิดนัก ข้าพเจ้าเห็นว่าหนทางนี้เป็นทางตัดข้อครหาและความไม่พอใจได้แต่วิธีการจะเป็นอย่างอื่นใด ก็ตามแล้วแต่ใครจะมีปัญหาทาง ถ้ามีทางดีกว่านี้ข้าพเจ้าก็ยินดีรับขอแต่ให้พ้นไปจากคำติเตียนว่า เป็นการตั้งพวก เพื่อยึดอำนาจไว้ให้จงได้ เป็นการผิดหลักทางของลัทธิ "Democracy" โดยแท้

การเปลี่ยนแปลงอันนี้ อาจมีการเถียงว่า "รอเอาไว้จนหมดชีวิตของสภาฯ นี้เสีย ก่อนเกิดจะได้เปลี่ยนพร้อมๆ กับสมาชิกประเภทที่ 1" ข้าพเจ้าเกรงว่า ถ้าวรอไปก็ไม่ได้แก้ไข และ จะต้องรอไปอีกเกือบ 3 ปี ความไม่พึงพอใจของคนก็ไม่หมดสิ้น คงกรุ่นอยู่เรื่อย และเมื่อครบ กำหนดก็อาจมีการผิดเพี้ยนกันไปอีกเรื่อย ๆ ถ้าเห็นสมควรเปลี่ยน เพราะเป็นเหตุให้เกิดความ ไม่พอใจขึ้นจริง ๆ ก็ควรเปลี่ยนเสียเดี๋ยวนี้ทีเดียว จะได้เห็นความหวังดีของคณะผู้ก่อการฯ โดย ชัดเจน เมื่อคณะผู้ก่อการฯ ได้ประกาศว่าจะขอพระราชทานให้เปลี่ยนการปกครองเป็นแบบรัฐธรรมนูญนั้น คนไทยที่มีความรู้ย่อมไม่ว่ากันไป แต่เมื่อกลายเป็นยึดอำนาจกันเฉยๆ ไม่ได้ทำให้มีเสรีภาพ ในการเมืองมากขึ้นก็กลายเป็นของขมขื่นกลิ่นไม่ลง เพราะผลร้ายของการปกครองแบบ "Absolute" มิได้เสื่อมคลายเป็นแต่เปลี่ยนตัวคณะกันเท่านั้น เสรีภาพกลับน้อยลงไปเสียอีก เพราะต้อง ระวังจับกุมผู้ไม่พอใจและปิดปากผู้ที่กล่าวร้ายรัฐบาล สมบูรณาญาสิทธิราชของพระเจ้าแผ่นดิน ยังมีผู้ นับถือเป็นส่วนมาก เพราะเคยชินมาแต่ปู่ย่าตายาย สมบูรณาญาสิทธิราชของคณะยอมไม่มีใครนับถือ มีแต่ต้องทนไปเพราะกลัวอาชญา และกลัวรถเกราะและปืนกล น่ากลัวว่าความไม่พอใจจะมีอยู่เรื่อย

ไป ข้าพเจ้าต้องขอให้แก้ไข

ข้าพเจ้าได้พูดไว้นานแล้วว่า "ข้าพเจ้าจะยอมสละอำนาจของข้าพเจ้าให้แก่ราษฎร
ทั้งปวง แต่ไม่สมัครที่จะสละอำนาจให้แก่บุคคลหนึ่งหรือคณะใดคณะหนึ่ง เว้นแต่จะรู้แน่ว่าเป็นความ
ประสงค์ของประชาชนอันแท้จริงเท่านั้น"

๒๑๗

๒๑๗

"ให้เสรีภาพในการประชุมโดยเปิดเผย และการตั้งสมาคม ในเวลานี้ยังตั้งสมา-
คมการเมืองไม่ได้ ควรอนุญาตให้ตั้งได้ ถ้าวัตถุประสงค์ไม่ขัดแย้งกับรัฐธรรมนูญ และต้องไม่ให้ทหาร
บก ทหารเรือ และตำรวจประจำการเป็นสมาชิกสมาคมการเมือง

การประชุมนั้น เคยมีเรื่องแปลกๆ เช่น บุคคลบางจำพวกจะชวนเพื่อนฝูง ไปเลี้ยง
อาหารกัน ก็มีการถูกตำรวจฟ้องและถูกห้าม จนเป็นการเกรงกลัวกันมา เป็นการตัดเสรีภาพและตัด
ความสุขของประชาชนบางจำพวก เห็นว่าควรเลิกการกระทำเช่นนี้

ขอให้ยกเลิกพระราชบัญญัติป้องกันรัฐธรรมนูญ เพราะพระราชบัญญัตินี้มีวิธีการที่ขัด
กับหลักเสรีภาพในร่างกายและประชาชน เช่น บุคคลอาจถูกจับกุมเพราะมีข้อหาว่าคิดจะทำลายรัฐ-
ธรรมนูญ แล้วถูกนำตัวขึ้นให้คณะกรรมการที่ไม่ใช่ศาลพิจารณาและกรรมการนั้นอาจสั่งให้เนรเทศ
บุคคลเหล่านั้น ไปอยู่ในที่อันมีเขตจำกัดการกระทำเช่นนี้เป็นการตัดสิทธิ์ของพลเมือง ในการที่จะต่อสู้
ข้อหาของเจ้าหน้าที่ ถ้ามีเหตุที่จะต้องชำระควรชำระโดยเปิดเผยในศาลหลวง ให้โอกาสให้จำเลย
มีทนายความและต่อสู้ความได้เต็มที่ ไม่ใช่ตัดสินกันอย่างงูบงิบซึ่งทำให้เห็นว่ารัฐบาลอาจขาด
ความยุติธรรมเป็นการกดขี่อย่างร้ายแรง

ข้อความต่าง ๆ ที่มีอยู่ในพระราชบัญญัตินี้ จะคงใช้ต่อไปก็ได้ แต่ควรออกให้
พระราชบัญญัติเพิ่มเติมแก้ไขกฎหมายลักษณะอาญา และจะคงใช้วิธีลงโทษให้ไปอยู่ในเขตพื้นที่จำกัด
ก็ได้ แต่การพิจารณาคดีขอให้เป็นไปในศาลหลวงเหมือนคดีชนิดอื่น ๆ

ข้าพเจ้าเชื่อว่าความสงบราบคาบในบ้านเมืองจะมีมากขึ้น ถ้าหากได้มีการให้อภัย-
โทษแก่นักโทษการเมืองที่ต้องถูกกักขังจำจอง หรือถูกลงโทษด้วยวิธีอื่นๆ อยู่ในเวลานี้ถ้ายังไม่ปล่อย
นักโทษการเมืองกันเสียบ้าง คงจะมีผู้ที่คิดจะยึดอำนาจเพื่อให้พวกนักโทษเหล่านั้นได้พ้นทุกข์ เวทนา
ยิ่งทั้งไว้นานไปก็จะต้องจับขังกันเป็นจำนวนมากขึ้นทุกที เพราะฉะนั้น ขอให้มีการอภัยโทษแก่นักโทษ
การเมือง

ข้าราชการที่ถูกปลดจากราชการโดยฐานถูกสงสัย จะมีความผิดทางการเมืองก็ดี
หรือที่ถูกหาว่า "กล่าวร้ายรัฐบาล" ถูกลงโทษและพ้นโทษไปแล้วก็ดี แต่ก็ถูกตัดสิทธิในการที่จะรับเบี้ย

บำเหน็จบำนาญ ขอให้เขาได้รับบำเหน็จบำนาญตามที่เขามีเกณฑ์จะได้ในวันที่ถูกปลดนั้น พวกข้าราชการ-
การที่ถูกปลดโดยเหตุข้างต้นนี้ อาจมีใจแค้นเคืองรัฐบาลมาก และถ้าต้องอดอยากเพิ่มขึ้นอีกด้วยก็อาจ
มีความคิดในทางไม่ดีได้มาก ควรตัดทางไม่สงบโดยเหตุนี้เสีย โดยให้เขามีอะไรกินบ้าง

ครอบครัวของข้าราชการที่ต้องถูกกลืน โทษในทางการเมืองเห็นจะมีหลายร้อยหลาย
พันในระหว่าง 2 ปีที่แล้วมานี้ ควรจะมีใจกรุณาบ้าง เพราะคนเราก็มักต้องด้วยกันทั้งนั้น

ฯลฯ

ฯลฯ

สำเนาพระราชบันทึก 2

ฉันขอชี้แจงความคิดเห็นของฉันในเรื่องภาษีมรดก โดยละเอียด และเพื่อที่จะเข้าใจเรื่องรอบคอบ จำต้องกลับย้อนไปเล่าเรื่องตั้งแต่ต้นภาษีมรดกนี้ ฉันมีความเห็นอยู่นานแล้วว่า
เป็นภาษีที่ยังไม่ควรจะมีในประเทศไทย เพราะอาจให้ผลร้ายมากกว่าผลดี และเหตุผลของฉันมี
อย่างไร ฉันได้อธิบายให้ทราบแล้ว แต่ก่อนนั้นฉันเคยคิดว่า Veto พระราชบัญญัติเสียทีเดียวและได้
หักท้วงในเรื่องพระราชบัญญัตินี้มาแต่ครั้งพระยามโนปกรักษ์ เป็นนายกรัฐมนตรี ภายหลังฉันก็ได้อธิบาย
ข้อขัดข้องต่าง ๆ ให้พระยาพหลฯ และ ม.จ. วรณไวทยากร แต่ ม.จ. วรณไวทยากรร้องขอ
กับฉันว่าอย่าให้ Veto พระราชบัญญัตินี้เลย เพราะจะเก็บแต่เล็กน้อยและมีไว้เพื่อ Social
Justice จะ Veto พระราชบัญญัตินี้จะก่อให้เกิดเป็นการแตกร้างกันขึ้นในระหว่างตัวฉันกับ
รัฐบาล และสภาผู้แทนราษฎร จึงได้ตกลงใจว่าจะปล่อยทิ้งที่ไม่เห็นชอบด้วย โดยหวังว่าภายหลัง
อาจเปลี่ยนแปลงได้ แต่ฉันได้บอกกับ ม.จ. วรณไวทยากรว่า ฉันจำจะต้องขอให้มัทยงวัน
พระราชทรัพย์ของพระมหากษัตริย์เฉพาะส่วนที่ ได้รับกันต่อมาทางสืบสันตติวงศ์เสียจากภาษีนี เพราะ
ถ้าไม่มีช้อยกเว้นเช่นนี้จะเป็นการลำบากยิ่งขึ้น เมื่อถึงเวลาจะต้องเก็บภาษี เพราะเป็นการยากที่
จะแบ่งแยกอะไรเป็นของส่วนพระองค์ อะไรเป็นของแผ่นดินด้วยปนเปเช่นนี้มาแล้ว นอกจากนั้นถ้า
หากเก็บภาษีมรดกจากพระมหากษัตริย์ย่อมเป็นการทำลายฐานะของพระองค์ และต่อไปก็จะไม่
สามารถดำรงพระเกียรติยศไว้ให้สมควรเป็นที่เชิดชูของชาติได้ ฉันไม่สามารถที่จะลงนามในพระราช
บัญญัติใดๆ ที่จะเป็นทางทำลายฐานะของพระมหากษัตริย์ต่อไปในภายหน้า โดยทางตรงหรือทางอ้อม

ตามร่างพระราชบัญญัตินี้ฉันได้เคยเห็นก็มีช้อยกเว้นอยู่แล้วบางประการ จะเติม
เข้าไปอีกสักอย่างหนึ่ง ดูไม่น่าจะขัดข้อง ม.จ. วรณไวทยากรได้ตอบกับฉันว่าถ้าจะเติมข้อความนั้น
เข้าไปรัฐบาลคงจะยินดีจัดถวายได้ ครั้นต่อมาเมื่อพระราชบัญญัตินี้ได้นำเข้าปรึกษาในสภาฯ แล้ว

รัฐบาลก็หาได้จัดการอย่างใดที่จะเติมข้อความที่กล่าวนั้นๆ ไม่ ฉันจึงจำเป็นต้องไม่ยอมให้อนุมัติและ
ส่งพระราชบัญญัตินั้นกลับคืนไปยังสภา ในที่นี้ไม่จำเป็นต้องกล่าวถึงข้อโต้เถียงในระหว่างฉันกับรัฐบาล
โดยละเอียด เมื่อนั้นไปถึงลอนดอน ฉันได้ปรึกษาหมอความอังกฤษหลายคนในเรื่องนี้ ได้รับคำแนะนำ
ว่าการที่จะปล่อยเรื่องนี้ไว้เป็นเพียงคำสั่งของรัฐบาล ซึ่งอาจเปลี่ยนแปลงได้โดยง่ายนั้นยังไม่
เป็นการเพียงพอ เพราะอาจมีการโต้แย้งในศาลหรือสิ่งเล็กล้มเสียได้ง่าย แต่ถ้าหากว่า สภาฯ
ที่ได้สร้างพระราชบัญญัตินั้นเอง ลงมติไว้ให้ชัดเจนว่า พระราชทรัพย์ส่วนที่กล่าวนั้นไม่จำเป็นต้อง
เสียภาษีมรดกเช่นนั้น แม้จะไม่มียกเว้นเติมลงในพระราชบัญญัติเอง ก็อาจเป็นการผูกมัดและชัดเจน
พอสมควรแก่การณณ์ เมื่อนั้นได้รับคำแนะนำเช่นนั้น จึงได้มีโทรเลขฉบับลงวันที่ 10 พฤษภาคม นั้น
ไปซึ่งฉันเห็นว่าเป็นการผ่อนผันที่อยู่แล้ว แต่โทรเลขฉบับนั้น ฉันมิได้รับตอบแต่อย่างใดเลย จึงเข้าใจ
เสียว่า คงเป็นที่เข้าใจกันดีแล้ว

ฉันประหลาดใจอย่างยิ่ง ที่สภาฯ ไม่ยอมลงมติตามที่ฉันขอไว้ เพราะถ้าตกลงกัน
หมดว่า จะไม่เก็บภาษีมรดกจาก Crown Property แล้ว จะลงมติไว้เช่นนั้นให้ชัดเจนทำไมจึงทำ
ไม่ได้ การทำเช่นนั้นไม่เห็นเป็นข้อเสียหายอย่างไรแก่สภาฯ เลย เมื่อได้อ่านรายงานการประชุม
ของสภาฯ ในเรื่องนั้นแล้ว ก็พอจะเดาได้ว่าสภาฯ ถือเอาเรื่องนี้เป็นเรื่องที่จะเอาชนะคะคานกัน
เป็นส่วนตัวไม่ใช่เป็นเรื่องโต้เถียงกันทางหลัก ฉันได้เห็นข้อความในหนังสือพิมพ์ฉบับหนึ่งลงข่าวว่า
การที่ฉัน Veto พระราชบัญญัตินี้ก็เพื่อเป็นการลองกำลังระหว่างฉันกับรัฐบาล และชักชวนให้ผู้ที่อุด-
หนุนรัฐบาลเตรียมตัวที่จะเอาชนะให้จงได้ ทั้งนี้ยอมส่อให้เห็นชัดว่า บุคคลบางจำพวก (ซึ่งเพื่อความ
สะดวกจะขอเรียกว่า "คณะราษฎร" ซึ่งถึงได้เลิกแล้วแล้วยังมีอยู่) ถือว่าฉันเป็นข้าศึกตัวเอกของ
รัฐบาล และคณะราษฎร ความรู้สึกเช่นนั้นไม่เป็นของประหลาดเลย และฉันก็ได้นึกอยู่เสมอว่าจะต้อง
เป็นไปเช่นนั้นตลอดไป

ภายหลังที่ฉันได้ลงนามในรัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราว ฉันได้เชิญพระยามโนปกรณ์นิติ-
ธาดา พระยาศรีวิสารฯ พระยาพหลฯ พระยาปรีชาชลยุทธ และหลวงประดิษฐฯ มาพบที่วังสุโขทัย
และได้ชี้แจงในคราวนั้นว่า ฉันได้กลับขึ้นมากรุงเทพฯ เพื่อจะช่วยให้การเปลี่ยนแปลงการปกครอง
เป็นแบบรัฐธรรมนูญนั้นเป็นไปโดยเรียบร้อย แต่ฉันเห็นว่าถ้าฉันได้ลงนามในรัฐธรรมนูญฉบับใหม่
เสร็จแล้ว และรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ได้ตั้งขึ้นโดยมั่นคงพอสมควรแล้ว ฉันเห็นว่าฉันได้ทำหน้าที่ของฉัน
สมบูรณ์แล้ว และฉันอยากจะ "ลาออก" ทั้งนี้เพราะฉันเล็งเห็นอยู่แล้วว่า ถ้าอยู่ต่อไปอาจเป็นการ
ลำบาก และอาจเกิดความยุ่งยากต่าง ๆ ขึ้นได้ ตัวอย่างในพงศาวดารของโลกย่อมมีอยู่มากหลาย
และจะเห็นได้โดยชัดว่า "ไม่มีพระเจ้าแผ่นดินพระองค์ใดที่ทรงอำนาจสมบูรณ์ภายใต้รัฐธรรมนูญแล้ว ถูก

ลดอำนาจลง โดยการกบฏที่จะทรงดำรงตำแหน่งพระมหากษัตริย์อยู่ได้ตลอดไป" เพราะถึงแม้พระองค์ จะทรงยินยอมโดยดี และ ไม่มีพระประสงค์ที่จะ ได้อำนาจสมบูรณ์กลับคืน ก็ยังต้องมีผู้ที่ไม่พอใจใน การเปลี่ยนแปลงนั้นคิดการที่จะ เปลี่ยนแปลงให้กลับเป็นอย่าง เดิมอยู่เสมอ และจะทำให้เกิด การ ระวังสงสัยและบาดหมางกันระหว่างอำนาจที่เกิดขึ้น ใหม่กับอำนาจเก่าที่ถูกล้มลง ผลสุดท้ายพระ- เจ้าแผ่นดินเหล่านั้นก็ต้องถูกลงพระชนม์ เสียบ้างต้องถูกอยู่ในที่คุมขังบ้าง หรืออย่างตึกก็ต้องถูกเนร- เทศไปเสียจากประเทศ ฉะนั้นก็ไม้ออกเลยว่า มีรายใดที่จะ เรียบร้อยอยู่ได้ตลอด

ส่วน ในประเทศสยามนั้น ตั้งแต่ก่อนที่ฉัน ได้ลงนาม ในรัฐธรรมนูญฉบับถาวรแล้วก็มี บุคคลต่าง ๆ พยายามทำการติดต่อกับฉัน เพื่อให้สนับสนุน ในการที่ เขาจะ เข้ายึดอำนาจ เพื่อถวายพระ- ราชอำนาจคืนบ้าง เพื่อสร้างรัฐธรรมนูญตามทาง เห็นชอบของเขาบ้าง โดยมากฉัน ไม่ได้ตอบพวก เหล่านี้ และบางรายก็ตอบว่า ฉันมีหวังอยู่ว่า จะมีรัฐธรรมนูญที่เป็นที่พอใจของชาวสยามทั่วๆ ไป ได้ การนี้ก็ได้ส่งมาได้จน ได้ช่วยกันสร้างรัฐธรรมนูญฉบับถาวรสำเร็จขึ้น ซึ่งคน โดยมากก็รับกันว่า เป็น รัฐธรรมนูญที่อาจ ใช้ได้ดี เมื่อ ได้ทำพิธีพระราชทานรัฐธรรมนูญฉบับถาวรแล้วนั้น ใครๆ ก็รู้สึกมีความ หวัง เช่นนั้นและยิ่ง ได้มีการขอพระราชทานขมาโทษ ในการที่คณะราษฎร ได้ออกประกาศอันรุนแรงนั้น แล้ว ก็ยังทำให้มีหวังว่า ฉันกับคณะราษฎรจะปรองดองกัน ได้ต่อไป น่าเสียใจอย่างยิ่งที่ความหวัง เหล่านี้มิได้ เป็น ไปสมหมาย อีกไม่ช้าก็เกิดมีความเห็นแตกต่างกันขึ้น ในระหว่างบุคคล ในคณะรัฐบาล เองและในสภาผู้แทนราษฎร เนื่องจากเค้าโครงการเศรษฐกิจของหลวงประดิษฐฯ จนถึงกับต้องมี การปิดสภาฯ และงดใช้รัฐธรรมนูญบางมาตรา ในขณะที่ฉันก็รู้สึกกันที่ว่า ประเทศสยามจะทนกฎ ธรรมดาของการปฏิวัติได้ไม่ เหตุการณ์จะต้องดำเนิน ไปเหมือนอย่างประเทศอื่น ๆ ตั้งแต่นั้นชาว เรื่องการไม่สงบต่าง ๆ ก็หนาหูขึ้นทุกวัน แล้วความไม่สงบต่าง ๆ ก็เกิดขึ้นต่าง ๆ ตามที่ทราบกัน อยู่แล้ว ตัวฉันเองก็ต้องตกอยู่ในที่ลำบากอย่างที่สุด เพราะคณะราษฎรก็มีความระแวงสงสัยอยู่เรื่อย ว่า คงจะอยากได้อำนาจกลับคืนและสนับสนุน ให้คนคิดล้มรัฐบาล ส่วนพวกที่เกลียดชังรัฐบาลและกลัว ว่าประเทศสยามจะ เป็นคอมมิวนิสต์ก็โกรธเคืองฉันว่า ไม่ช่วยเหลือ ให้พวก เขายึดอำนาจให้ได้ แม้ใน เวลานั้นก็ยัง เป็นเช่นนี้อยู่ ใคร ๆ ก็ยอมทราบกันทั้งนั้น เมื่อความระแวงสงสัยเกิดขึ้นทางฝ่ายหนึ่ง อีกฝ่ายหนึ่งก็ต้องระวังตัวและระแวงสงสัยเช่นเดียวกัน ฉันเสียใจที่จะต้องบอกตามตรงว่า ฉันไม่ สามารถที่จะ ไว้ใจคณะราษฎรได้ และคณะราษฎรก็คงไม่ไว้ใจฉันเช่นเดียวกัน และฉันเห็นว่าเป็น การยากยิ่งที่จะ แก้ให้เป็นอย่างอื่น และ เมื่อการกบฏซึ่งพระองค์ เจ้าบรมเดช เป็นหัวหน้า เกิดขึ้นแล้ว ก็ทำให้ฐานะของฉันทูลาภยิ่งขึ้นหลายเท่า และเพิ่มความระแวงสงสัยขึ้นอีกตั้งปรากฏ ในเสียงหนึ่ง- สื่อพิมพ์บางฉบับ และ วิถีปฏิบัติของคณะรัฐมนตรี เองก็มีหลายทวน ในระหว่างที่ฉันออกมา เสียจากประเทศ

สยามแล้ว ก็ยังมีบุคคลต่าง ๆ คิดการล้มรัฐบาลอยู่เนือง ๆ และเมื่อมีขึ้นคราวใดก็ร้องกันว่าเป็นพวก Royalist หรือพวกที่คิดจะล้มล้างรัฐธรรมนูญเป็นผู้ทำเสมอ ซึ่งอาจเป็นความจริงบ้างก็มี และไม่จริงเลยก็มี แต่อย่างไรก็ดีถ้าเกิดมีบุคคลหมู่ใดไม่พอใจในรัฐบาลขึ้นด้วยเหตุใด ๆ ก็ดี คงจะถูกขัดตั้งสิ้นว่าจะล้มล้างรัฐธรรมนูญหรือถวายพระราชอำนาจคืน แปลว่า ต้องกระทบกระเทือนถึงตัวฉันทุกครั้งไป โดยเหตุที่แทนที่พระมหากษัตริย์จะเป็นกลางและอยู่นอกเหนือการเมือง ได้กลับกลายเป็นต้นเหตุต้นไฟของการพิพาทกันในทางการเมือง ซึ่งเป็นของไม่พึงประสงค์อย่างยิ่ง และทำให้เป็นการลำบากที่จะมี Constitutional Monarchy ได้จริง ๆ ถ้าเหตุการณ์ยังเป็นอยู่อย่างนี้เรื่อย ๆ ฉันมีความสงสัยอย่างยิ่งว่า จะเป็นการดีสำหรับประเทศหรือ ที่จะให้ฉันดำรงตำแหน่งเป็นประมุขของประเทศต่อไป การที่ประมุขของประเทศและรัฐบาลและสภาผู้แทนราษฎร มีความระแวงสงสัยแก่กันอยู่เสมอ และอาจมีข้อแตกร้าวกันต่อไปนั้นเป็นดีหรือ

ถ้าฉันลาออกจากตำแหน่งเสียแล้ว ให้สภาฯ เลือกเจ้านายพระองค์ใดพระองค์หนึ่งแล้วแต่จะเห็นควรขึ้นเป็นพระมหากษัตริย์แทนจะ ไม่ดีกว่าหรือ ถ้าทำตามที่ว่านี้จะ ได้ผลดีดังต่อไปนี้

1. จะไม่มีใครคิดที่จะ "ถวายพระราชอำนาจคืน" เพราะฉะนั้นจะ ไม่ต้องมีข้อระแวงสงสัยเลย ว่า สมบูรณาญาสิทธิราชจะ เกิดขึ้นตัวขึ้นได้
2. ความระแวงสงสัยและข้อบาดหมางต่าง ๆ ระหว่างพระมหากษัตริย์กับรัฐบาลและสภาฯ ก็หมดไป เพราะพระมหากษัตริย์องค์ใหม่จะเป็นผู้ที่รัฐบาลและสภาฯ แต่งตั้งขึ้น น่าจะกลมเกลียวกันได้

ทางเสียหายมีอยู่ได้ทางเดียวที่ยังอาจมีผู้คิดที่จะล้มพระมหากษัตริย์องค์ใหม่เสีย และขอให้ฉันกลับขึ้นครองตำแหน่งตามเดิม แต่หากฉันได้ประกาศไว้เสียโดยชัดเจน ว่าจะไม่ยอมรับขึ้นครองตำแหน่งใหม่อีกเป็นอันขาด ผู้ที่จะคิดการเช่นนั้นก็อาจท้อถอยไป

ถ้าจะมีใครคิดล้มรัฐบาลอยู่อีก โดยไม่เห็นด้วยหรือไม่พอใจในวิธีดำเนินการของรัฐบาล การกระทำเหล่านั้นจะไม่กระทบกระเทือนถึงองค์พระมหากษัตริย์

ทางต่างประเทศ ฉันเห็นว่าไม่มีหนทางที่จะเข้ามายุ่งเหยิงอย่างไรเลย ถ้าทำดังนี้ ตรงกันข้าม ถ้าพระมหากษัตริย์กับรัฐบาลและสภาฯ วิวาททะเลาะกันจนถึงกับเกิดการรุนแรงขึ้นหรือความไม่สงบมีอยู่เรื่อยๆ ไม่รู้จักจบ นั้นแหละอาจเป็นเหตุให้ต่างประเทศเขายื่นมือเข้ายุ่งเหยิงได้ ฉันมีความคิดเห็นอย่างนี้มานานแล้ว และได้อธิบายให้รัฐมนตรีบางคนฟังก็มี แต่โดยมากไม่มีใครยอมคิดเห็นพ้องกับฉัน ก็เพราะเหตุที่สำคัญอย่างเดียว คือไม่มีใครแน่ใจว่า จะควรเลือกเจ้านายพระองค์ใดขึ้นเป็นพระมหากษัตริย์ต่อไป

ทางที่จะเลือกได้มีดังนี้

1. พระองค์เจ้าอาณันทมหิตล ซึ่งอ้างได้ว่า ให้เป็นไปตามกฎหมายเพียงอย่างเดียว ด้วยการสืบสันตติวงศ์ ทางนี้มีผลดีอยู่มาก คือเป็นทางที่ตรงตาม Legality แต่เสียที่ยังเป็นเด็ก แม้การเป็นเด็กนั้นเองก็อาจเป็นของดี เพราะถ้ามีอะไรผิดพลาดไปก็ไม่กระทบกระเทือนถึงองค์พระมหากษัตริย์ ไม่มีใครขัดท้อไปถึงซึ่งจะเป็นของดีมาก ข้อสำคัญอยู่ที่การเลือกผู้สำเร็จราชการ ซึ่งฉันเห็นว่า ถ้าเจ้าฟ้ากรมพระนครฯ หรือทูลกระหม่อมหญิงวิไล องค์ใดองค์หนึ่งทรงดำรงตำแหน่งนี้แล้ว จะเป็นที่น่าเชื่อถือแก่คนทั่วไป และไม่น่าจะเป็นศูนย์กลางแห่งการแตกร้างกันระหว่างคณะกรรมการเมืองต่าง ๆ ด้วย

ฯลฯ

ฯลฯ

(จบสำเนาพระราชบันทึกที่ตัดตอนมา)

รัฐบาลได้แต่งตั้งเจ้าพระยาศรีธรรมราชเบศวร์ ประธานสภาผู้แทนราษฎรเป็นหัวหน้าคณะผู้แทนรัฐบาล พร้อมด้วย นาวาตรี หลวงธำรงนาวาสวัสดิ์ และนายดิเรก ชัยนาม เดินทางไปเข้าเฝ้า ณ ประเทศอังกฤษ และอัญเชิญเสด็จกลับมาครองราชสมบัติต่อไป²⁵ (เดินทาง 7 พ.ย. 2477 - กลับ 14 พ.ค. 2478) แต่การเจรจาไร้ผลเพราะพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงตัดสินพระทัยแน่นอนที่จะสละราชสมบัติ ดังพระราชหัตถเลขาของวันที่ 2 มีนาคม 2477 (2 มีนาคม 2478 นับตามปีปัจจุบัน) ซึ่งนำมาพิจารณาประกอบได้ดังนี้

"ปปร

บ้าน โนล

แครนลี ประเทศอังกฤษ

เมื่อพระยาพลพลยุทธเสนา กับพวก ได้ทำการยึดอำนาจการปกครอง โดยใช้กำลังทหารในวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 แล้วได้มีหนังสือมาอัญเชิญข้าพเจ้าให้ดำรงในตำแหน่งพระมหากษัตริย์ภายใต้รัฐธรรมนูญ ข้าพเจ้าได้รับคำเชิญนั้นเพราะเข้าใจว่าพระยาพลฯ และพวกจะสถาปนารัฐธรรมนูญตามแบบอย่างประเทศทั้งหลาย ซึ่งใช้ในการปกครองตามหลักนั้น เพื่อให้ประชาชนราษฎรได้มีสิทธิที่จะออกเสียงในวิธีดำเนินการปกครองประเทศและนโยบายต่าง ๆ อันจะเป็นผลได้เสียแก่ประชาชนทั่วไป ข้าพเจ้ามีความเลื่อมใสในวิธีการเช่นนี้อยู่แล้ว และกำลังดำริจะจัดการเปลี่ยนแปลงการปกครองของประเทศสยามให้เป็นไปตามรูปนั้น โดยมีให้มีการกระทบกระเทือนอัน

ร้ายแรง เมื่อมีเหตุรุนแรงขึ้นเสียก่อนและเมื่อผู้ก่อการรุนแรงนั้นอ้างว่ามีความประสงค์จะสถาปนารัฐธรรมนูญขึ้นเท่านั้น ก็เป็นอันไม่ผิดกับหลักการที่ข้าพเจ้ามีความประสงค์อยู่เหมือนกัน ข้าพเจ้าจึงเห็นควรโน้มตามความประสงค์ของผู้ก่อการยึดอำนาจนั้นได้ เพื่อหวังความสงบราบคาบในประเทศ ข้าพเจ้าได้พยายามช่วยเหลือในการที่จะรักษาความสงบราบคาบเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอันสำคัญนั้นเป็นไปโดยราบรื่นที่สุดที่จะเป็นไปได้ แต่ความพยายามของข้าพเจ้าไร้ผล โดยเหตุที่ผู้ก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครองหาได้กระทำให้บังเกิดมีความเสรีภาพในการเมืองอย่างบริบูรณ์ขึ้นไม่ และมีได้ฟังความคิดเห็นของราษฎรโดยแท้จริง และจากรัฐธรรมนูญทั้ง 2 ฉบับจะฟังเห็นได้ว่า อำนาจอธิปไตยดำเนินนโยบายต่าง ๆ นั้นจะตกอยู่กับคณะผู้ก่อการและผู้สนับสนุนเป็นพวกพ้องเท่านั้น มิได้ตกอยู่กับผู้แทนราษฎรเป็นผู้เลือก เช่น ในฉบับชั่วคราวแสดงให้เห็นว่าถ้าผู้ใดไม่ได้รับความเห็นชอบของผู้ก่อการ จะไม่ให้เป็นผู้แทนราษฎรเลย ฉบับถาวรได้มีการเปลี่ยนแปลงให้ดีขึ้น ตามคำร้องขอของข้าพเจ้า แต่ก็ยังให้สมาชิกที่ตนเลือกเอง เขากำกับอยู่ในสภาผู้แทนราษฎรถึงครึ่งหนึ่ง การที่ข้าพเจ้าได้ยินยอมให้มีสมาชิก 2 ประเภท ก็โดยหวังว่าสมาชิกประเภทที่ 2 ซึ่งข้าพเจ้าตั้งนั้น จะเลือกจากบุคคลที่รอบรู้งาน และชำนาญในวิธีดำเนินการปกครองประเทศโดยทั่ว ๆ ไป ไม่จำกัดว่าเป็นพวกใดในคณะใด เพื่อจะได้ช่วยเหลือแนวทางให้แก่สมาชิกซึ่งราษฎรเลือกตั้งขึ้นมา แต่ครั้นเมื่อถึงเวลาที่จะตั้งสมาชิกประเภทที่ 2 ขึ้นข้าพเจ้าหาได้มีโอกาสแนะนำในการเลือกเลย และคณะรัฐบาลก็เลือกเอาแต่เฉพาะผู้ที่เป็นพวกของตนเองเกือบทั้งสิ้น มิได้คำนึงถึงความชำนาญ นอกจากนี้ คณะผู้ก่อการบางส่วนได้มีความคิดที่จะเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการเศรษฐกิจของประเทศอย่างใหญ่หลวง จึงเกิดแตกวิวาทกันขึ้นเองในคณะผู้ก่อการและพวกพ้อง จนต้องมีการปิดสภาฯ และงดใช้รัฐธรรมนูญบางมาตรา โดยคำแนะนำของรัฐบาลซึ่งถือตำแหน่งอยู่ในเวลานั้น ทั้งนี้เป็นเหตุให้มีการปั่นป่วนในการเมือง ต่อมาพระยาพหลฯ ก็กลับเข้าทำการยึดอำนาจโดยกำลังทหารเป็นครั้งที่ 2 และแต่ตั้งมาความหวังที่จะให้มีการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ เป็นไปโดยราบรื่นก็ลดลง

เนื่องจากเหตุที่คณะผู้ก่อการมิได้กระทำให้มีเสรีภาพในการเมืองอันแท้จริง และประชาชนไม่ได้โอกาสออกเสียงก่อนที่จะดำเนินนโยบายอันสำคัญต่าง ๆ จึงเป็นเหตุให้มีการกบฏขึ้นถึงกับต้องต่อสู้ฆ่าฟันกันเองระหว่างคนไทย

เมื่อข้าพเจ้าได้ร้องขอให้เปลี่ยนแปลงรัฐธรรมนูญเสียให้เข้ารูปประชาธิปไตยอันแท้จริงเพื่อให้เป็นที่พอใจแก่ประชาชน คณะรัฐบาลและพวกซึ่งกุมอำนาจอยู่บริบูรณ์ในเวลานั้นไม่ยินยอม ข้าพเจ้าได้ร้องขอให้ราษฎรได้มีโอกาสออกเสียงก่อนที่จะเปลี่ยนหลักการและนโยบายที่สำคัญ มีผลได้เสียแก่พลเมือง รัฐบาลก็ไม่ยินยอม และแม้แต่การประชุมในสภาผู้แทนราษฎรในเรื่องสำคัญ

เช่น เรื่องคำร้องขอต่างๆ ของข้าพเจ้าสมาชิกก็มีได้มีโอกาสพิจารณาเรื่อง โดยต้องแก้และละเอียด ลอกละเอียดก่อน เพราะถูกเร่งรัดให้ลงมติอย่างรีบด่วนภายในวาระประชุมเดียว นอกจากนี้รัฐบาลได้ออกกฎหมายใช้วิธีปราบปรามบุคคลซึ่งถูกหาว่าทำความผิดทางการเมือง ในทางที่ผิดยุติธรรมของโลก คือไม่ให้โอกาสต่อสู้คดีในศาล มีการชำระโดยคณะกรรมการอย่างลับไม่เปิดเผย ซึ่งเป็นวิธีการที่ข้าพเจ้าไม่เคยใช้ในเมื่ออำนาจลึทธิชานยังอยู่ในมือของข้าพเจ้า และข้าพเจ้าได้ร้องขอให้เลิกใช้วิธีรัฐบาลก็ไม่ยอม

ข้าพเจ้าเห็นคณะรัฐบาลและพวกพ้อง ใช้วิธีการปกครองที่ไม่ถูกต้องตามหลักการของเสรีภาพในตัวบุคคลและหลักความยุติธรรมตามความเข้าใจและยึดถือของข้าพเจ้า ข้าพเจ้าไม่สามารถที่จะยินยอมให้ผู้ใดคณะใดใช้วิธีการปกครองอย่างนั้น ในนามของข้าพเจ้าต่อไปได้

ข้าพเจ้ามีความเต็มใจที่จะสละอำนาจอันเป็นของข้าพเจ้าอยู่แต่เดิมให้แก่ราษฎรโดยทั่วไป แต่ข้าพเจ้าไม่ยินยอมยกอำนาจทั้งหลายของข้าพเจ้าให้แก่ผู้ใดคณะใดโดยเฉพาะ เพื่อใช้อำนาจนั้นโดยลึทธิชานและโดยบังเอิญเสียอันแท้จริงของประชาราษฎร

บัดนี้ข้าพเจ้าเห็นว่า ความประสงค์ของข้าพเจ้าที่จะให้มีสิทธิออกเสียง ในนโยบายของประเทศ โดยแท้จริง ไม่เป็นผลสำเร็จ และเมื่อข้าพเจ้ารู้สึกว่าเป็นอันหมดหนทางที่ข้าพเจ้าจะช่วยเหลือ หรือให้ความคุ้มครองแก่ประชาชนได้ต่อไปแล้ว ข้าพเจ้าจึงขอสละราชสมบัติและออกจากตำแหน่งพระมหากษัตริย์แต่บัดนี้เป็นต้นไป ข้าพเจ้าขอสละสิทธิของข้าพเจ้าทั้งปวง ซึ่งเป็นของข้าพเจ้าซึ่งอยู่ในฐานะเป็นพระมหากษัตริย์ แต่ข้าพเจ้าขอสงวนไว้ซึ่งสิทธิทั้งปวงอันเป็นของข้าพเจ้าแต่เดิมมาก่อนที่ข้าพเจ้าได้รับราชสมบัติสืบสันตติวงศ์

ข้าพเจ้าไม่มีความประสงค์ที่จะบ่งนามผู้หนึ่งผู้ใด ให้เป็นผู้รับราชสมบัติสืบสันตติวงศ์ต่อไปตามที่ข้าพเจ้ามีสิทธิจะทำได้ตามกฎหมายแต่เพียงว่าด้วยการสืบสันตติวงศ์

อนึ่ง ข้าพเจ้าไม่มีความประสงค์ที่จะให้ผู้ใดก่อการไม่สงบขึ้นในประเทศเพื่อประโยชน์ของข้าพเจ้า ถ้าหากมีใครอ้างใช้นามของข้าพเจ้า ฟังเข้าใจว่ามีได้เป็นไปโดยความยินยอมเห็นชอบ หรือความสนับสนุนของข้าพเจ้า

ข้าพเจ้ามีความเสียใจเป็นอย่างยิ่ง ที่ไม่สามารถจะยังประโยชน์ให้แก่ประชาชนและประเทศชาติของข้าพเจ้าต่อไปได้ตามความตั้งใจและความหวัง ซึ่งรับสืบต่อกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ

ยังได้แต่งตั้งลัตยอภินิหารขอให้ประเทศสยามจงได้ประสบความเจริญ และขอประชาชนชาวสยาม จง
ได้มีความสุขสบาย

(พระปรมาภิไธย) ประชาธิปก. ประ.

วันที่ 2 มีนาคม พ.ศ. 2477

เวลา 13 นาฬิกา 45 นาที

2.3 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดลเสด็จขึ้นครองราชย์

ภายหลังการสละราชสมบัติของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัฐบาลโดย
ความเห็นชอบของสภาผู้แทนราษฎร ได้พิจารณาัญเชิญพระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอานันทมหิดล
ขึ้นครองราชสมบัติสืบไป และได้แต่งตั้งผู้แทนรัฐบาลชุดหนึ่งเดินทางไปประเทศสวิตเซอร์แลนด์เพื่อ
อัญเชิญเสด็จมาขึ้นครองราชสมบัติเป็นรัชกาลที่ 8 แห่งราชวงศ์จักรี

เกี่ยวกับพระราชประวัติ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล ทรงเป็นพระ-
โอรสองค์ที่ 2 ในสมเด็จพระมหิตลาธิเบศร์อดุลยเดชวิกรม พระบรมราชชนก (สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรม-
พลวงสงฆदानครินทร์) และสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี (สมเด็จพระราชชนนีศรีสังวาลย์)
ประสูติในวันอาทิตย์ที่ 20 กันยายน พ.ศ. 2468 ณ เมืองไฮเดลเบอร์ค ประเทศเยอรมัน ขณะที่
สมเด็จพระบรมราชชนกกำลังศึกษาวิชาทหารเรือ ทรงมีสมเด็จพระเชษฐภคินีและสมเด็จพระราช-
อนุชาร่วมด้วยกัน 3 พระองค์ คือ

1. สมเด็จพระพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา
2. พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล
3. พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาภูมิพลอดุลยเดช

เมื่อสมเด็จพระบรมชนกนาถทิวงคตในปี พ.ศ. 2472 ทุกพระองค์พร้อมด้วยสมเด็จพระ
บรมราชชนนีได้เสด็จไปประทับ ณ ประเทศสวิตเซอร์แลนด์เพื่อทรงศึกษา ขณะเสด็จขึ้นครอง
ราชย์สมบัติเป็นรัชกาลที่ 8 ทรงมีพระชนมายุเพียง 10 พรรษา

ภาพที่ 19 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล กับ
สมเด็จพระราชอนุชา

รัฐบาลได้แต่งตั้งคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ขึ้น ประกอบด้วย
กรมหมื่นอนุวัตรจาตุรนต์ ประธาน
พระบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอาทิตย์ทิพอาภา
เจ้าพระยามรราช (ปั้น สุขุม)

ต่อมาในเดือน สิงหาคม 2478 กรมหมื่นอนุวัตรจาตุรนต์ได้ปลงพระชนม์พระองค์
เอง สาเหตุการปลงพระชนม์ ปรากฏข่าวในทำนองว่า ทรงถูกบีบบังคับจากทางเจ้านาย และจาก
ทางรัฐบาล²⁶ รัฐบาลได้พิจารณาและขอให้พระองค์เจ้าอาทิตย์ทิพอาภา เป็นประธานผู้สำเร็จ
และแต่งตั้งเจ้าพระยาพิชัยเยนทรโยธิน เป็นผู้สำเร็จราชการเพิ่มอีก 1 ท่าน

2.4 รัฐบาลลาออก

รัฐบาลประสบปัญหาเกี่ยวกับการค้าขาย ซึ่งมีมูลเหตุมาจากการค้าขายของประเทศ
อยู่ในภาวะตกต่ำ เพื่อรักษาราคาขายให้อยู่ในระดับพอสมควร ประเทศที่ผลิตยางจึงตกลงกันควบคุม
การจำกัดยาง รัฐบาลได้เสนอให้สภาผู้แทนราษฎรลงมติทำความตกลงระหว่างประเทศ เรื่องควบคุม
การจำกัดยาง 2 ฉบับ แต่สภาลงมติไม่เห็นชอบด้วย คะแนน 73 : 25 (13 กันยายน 2477)
ดังนั้น รัฐบาลจึงลาออก แต่ยังคงมีโอกาสจัดรัฐบาลใหม่เพราะสภามีมติเลือกพระยาพหลพลพยุหเสนา
เป็นนายกรัฐมนตรีอีก นับเป็นการจัดตั้งรัฐบาลเป็นครั้งที่ 3

สิ่งที่ควรพิจารณากรณีการพ่ายแพ้มติของรัฐบาลครั้งนี้คือ สส.ประเภท 2 ซึ่งมาจาก
การแต่งตั้งของรัฐบาล น่าจะเป็นฐานเสียงในสภาได้อย่างดีกลับแสดงบทบาทควบคู่ไปกับ สส.ประเภท
1 ที่มาจากการเลือกตั้งจนเป็นเหตุให้รัฐบาลพ่ายแพ้มติและลาออก

กิจกรรมการเรียนรู้ที่ 2

1. จงเปรียบเทียบรายชื่ามติคณะรัฐมนตรีของรัฐบาล พระยาพหลพลพยุหเสนา
ชุดที่ 1 และชุดที่ 2
2. ให้นักศึกษารูปประเด็นความขัดแย้งจากพระราชบันทึกในพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่มีมาถึงคณะรัฐบาล และประเด็นสำคัญในพระราชหัตถเลขาสะ
ราชย์

3. รัฐบาลนั้นเอก พระยาพหลพลพยุหเสนา ชุดที่ 3

รัฐบาลเข้าแถลงนโยบาย เมื่อวันที่ 24 กันยายน พ.ศ. 2477 และได้รับความไว้วางใจจากสภาผู้แทนราษฎรเป็นเอกฉันท์ รัฐบาล พระยาพหลพลพยุหเสนา ชุดที่ 3 มีรายนามคณะรัฐมนตรี ดังนี้

1. พันเอก หลวงพิบูลสงคราม	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม
2. พระยามานวราชเสวี	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง
3. พันเอก พระยาพหลพลพยุหเสนา	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ
4. พระสารสาสน์ประพันธ์	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง
5. หลวงประดิษฐมนูธรรม	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย
6. พระยานิติศาสตร์ไพศาลย์	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม
7. เจ้าพระยาวรวงศ์ไพบูลย์	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการวัง
8. พลเรือตรี พระยาศรยุทธเสนา	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเศรษฐการ
9. พระศุลยธารณปริชาโวท	รัฐมนตรี
10. นาวาตรี หลวงธำรงนาวาสวัสดิ์	รัฐมนตรี
11. หลวงนฤเบศร์มานิต	รัฐมนตรี
12. นาวาโท หลวงศุภชลาศัย	รัฐมนตรี
13. ขุนสมาทานหิตะคดี	รัฐมนตรี
14. พันเอก พระสิทธิเรืองเดชพล	รัฐมนตรี
15. นาวาเอก หลวงสินธุสงครามชัย	รัฐมนตรี
16. ขุนสุคนธ์วิทศึกษากร	รัฐมนตรี
17. พระยาสุริยานุวัตร	รัฐมนตรี

ในช่วงรัฐบาลชุดนี้ สภาผู้แทนราษฎร ได้แสดงบทบาทควบคุมรัฐบาลมากขึ้นทุกที เห็นได้จาก สส.ประเภท 1 ได้เสนอกระทู้ไต่ถามรัฐบาลในเรื่องต่าง ๆ อยู่ตลอดเวลา เช่น บท-

บาทของ สส. เลียง ไชยกาล จากอุบลราชธานี นอกจากนั้นยังได้เกิดเหตุการณ์ทางการเมืองที่สำคัญคือ กบฏนายสิบ (3-10 สิงหาคม 2478) คือนายสิบทหารราบได้ร่วมกันวางแผนจะจับกุมบุคคลสำคัญของรัฐบาลเป็นตัวประกัน และจะสังหารนายทหารในกองทัพบก แล้วใช้นายสิบเป็นผู้บังคับกองพัน เพื่อแสดงความเป็นประชาธิปไตยจึงไม่จำเป็นต้องมีนายทหาร รัฐบาลได้จับกุมผู้เกี่ยวข้องจำนวนหนึ่ง และเสนอร่างพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลพิเศษ พ.ศ. 2478 พิจารณาบทบัญญัติ ศาลพิเศษตัดสินประหารชีวิต ส.อ. สวัสดิ์ มะทะหมัด และจำคุกคนอื่นคนละ 16 ปี ศาลพิเศษ พ.ศ. 2478 นี้ นับเป็นศาลพิเศษครั้งที่ 2 แตกต่างจากศาลพิเศษครั้งแรก เพราะเปิดโอกาสให้ผู้ต้องหาได้มีโอกาสถวายฎีกาต่อพระมหากษัตริย์ได้ภายในเวลา 48 ชั่วโมง นับแต่เวลาที่ได้อ่านคำพิพากษา ศาลพิเศษ พ.ศ. 2478 จึงเป็นมาตรการเด็ดขาดที่ใช้ปราบปรามศัตรูทางการเมืองอีกครั้งหนึ่งของรัฐบาล

ภูธร ภูมะธน เสนอไว้ว่า "ความเป็นไปได้ของกบฏนายสิบค่อนข้างจะมีต้นมุนเมื่อเปรียบเทียบกับกรณีการเกิดขึ้นของกบฏวรวะเดช ใน พ.ศ. 2476 ทั้งนี้เพราะกบฏนายสิบประกอบขึ้นด้วยทหารประจำการ 11 คน พลเรือน 2 คน และยังไม่ได้กระทำการใด ๆ ปรากฏให้เห็นชัดเจนนั้น เรื่องราวหรือความเป็นไปของกบฏนายสิบ จึงเป็นเรื่องค่อนข้างลับสัน มีหลักฐานจากฝ่ายรัฐบาลเพียงไม่กี่ชิ้นที่เปิดเผยให้ทราบเรื่องราวของกบฏในคราวนี้"²⁷

ในเวลาต่อมารัฐบาลได้เกิดปัญหากับสภา อันเนื่องมาจากกรณีการซื้อขายที่ดินของสำนักงานพระคลังข้างที่ จนเป็นเหตุให้รัฐบาลต้องลาออก กล่าวคือในเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2480 สำนักงานพระคลังข้างที่ได้จัดแบ่งที่ดินออกขาย แต่การขายดำเนินไปอย่างเงี้ยบ ๆ และผู้ซื้อได้แก่ผู้ก่อการบ้าง รัฐมนตรีบ้าง การขายราคาถูกกว่าท้องตลาดและยังมีการผ่อนส่งด้วย นายเลียง ไชยกาล สส. อุบลราชธานี ตั้งกระทู้โจมตีอย่างหนักในสภาวาคณิง ไปถึง พระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าอาภิตยทิพอาภา จนต้องยื่นใบลาออกจากตำแหน่งในวันที่ 21 กรกฎาคม พ.ศ. 2480 นายเลียง ไชยกาล ได้ทำหนังสือยืนยันไปยังนายกรัฐมนตรี ประธานสภา โดยขอให้มีการไต่สวน และมีการอภิปรายในสภาเมื่อวันที่ 27 กรกฎาคม พ.ศ. 2480 ในที่สุดรัฐบาลแต่งตั้งกรรมการขึ้นมาสอบสวนการซื้อขายที่ดินดังกล่าว และนายไต้ ปาณิกบุตร สส. พระนครก็ได้เสนอญัตติขอเปิดอภิปรายทั่วไป ในนโยบายที่ว่าด้วยการจัดระเบียบทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ แม้ว่าการอภิปรายยังไม่ทันได้มีการลงมติ พระยาพหลพลพยุหเสนา ก็ได้กราบถวายบังคมลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี (9 สิงหาคม พ.ศ. 2480) ทั้งนี้เพื่อให้โอกาสแก่ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องได้สอบสวนและแก้ข้อกล่าวหา เพราะการที่รัฐบาลไม่สามารถตอบปัญหาข้อข้องใจสมาชิกสภาในเรื่องดังกล่าวได้ ย่อมจะเป็นการมัวหมองแก่รัฐบาลเอง จากนั้นผู้ซื้อที่ดินต่างก็คืนที่ดินให้แก่สำนักงานพระคลังข้างที่ การกระทำของนายเลียง

ไชยกาลครั้งนี้ ได้รับความสนใจและสนับสนุนจากประชาชนเป็นอันมาก แต่ก็กลายเป็นภัยต่อตัวนายเลียง ไชยกาลเอง สส.ประเภท 2 ไม่พอใจนายเลียง ไชยกาลกันมาก เมื่อรวมกับการตั้งกระทู้เรื่องหลวงวิจิตรวาทการ รัฐมนตรี โจมตีชาวเงินขณะที่แสดงปาฐกถาที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สส.ประเภท 2 จึงจับนายเลียง ไชยกาล โยนลงสระน้ำหลังตำหนักราชฤทธิ พระที่นั่งอนันตสมาคม

พระยาพหลพลพยุหเสนา ยังคงได้รับการสนับสนุนจากสภาให้จัดตั้งคณะรัฐบาลสืบต่อไป ซึ่งย่อมเป็นโอกาสที่จะได้ทำการปรับปรุงรัฐมนตรีที่มีมลทินเกี่ยวกับกรณีการซื้อที่ดินของสำนักงานพระคลังข้างที่ พระยาพหลพลพยุหเสนา จึงดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีเป็น ครั้งที่ 4

กิจกรรมการเรียนรู้ 3

1. จงอธิบายสาเหตุพิเศษ พ.ศ. 2478
2. เหตุใดรัฐบาล พระยาพหลพลพยุหเสนาเป็นนายกรัฐมนตรีครั้งที่ 3 จึง

สิ้นสุดลง

4. รัฐบาลพันเอก พระยาพหลพลพยุหเสนา ชุดที่ 4

รัฐบาลพระยาพหลพลพยุหเสนา ชุดที่ 4 แกลงนโยบายต่อสภา เมื่อ 11 สิงหาคม พ.ศ.2480 และได้รับความไว้วางใจ 93 เสียงจากผู้เข้าประชุม 123 คน มีรายนามคณะรัฐมนตรีดังต่อไปนี้

1. พันเอก หลวงพิบูลสงคราม	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม
2. พระยาไชยยศสมบัติ	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง
3. ชุนสมาทาทิตะคดี	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการคลัง
4. หลวงประดิษฐมนูธรรม	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ
5. พันเอก พระยาพหลพลพยุหเสนา	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรราธิการ

6. นาวาเอก หลวงสินธุสงครามชัย	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงธรรมการ
7. นาวาตรี หลวงธำรงนาวาสวัสดิ์	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย
8. เจ้าพระยามหินทร	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม
9. พันเอก พระบริรักษ์เทพกิจ	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเศรษฐการ
10. พันเอก หลวงชำนาญยุทธศิลป์	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเศรษฐการ
11. หลวงนาถนิติธาดา	รัฐมนตรี
12. นาวาเอก พระยาวิจารณ์จักรกิจ	รัฐมนตรี
13. หลวงวิจิตรวาทการ	รัฐมนตรี
14. นาวาอากาศเอก พระเวษยันตร์รังสฤษดิ์	รัฐมนตรี
15. พระยาศรีเสนา	รัฐมนตรี
16. นาวาโท หลวงศุภชลาศัย	รัฐมนตรี
17. พระยาสมันต์รัตนบุรินทร์	รัฐมนตรี
18. พระสารสาส์นประพันธ์	รัฐมนตรี
19. ชุนสุคนธ์วิศึกษากร	รัฐมนตรี
20. พันเอก พระยาอภัยสงคราม	รัฐมนตรี

ข้อสังเกต การจัดรัฐบาลใหม่คราวนี้ รัฐมนตรีคนเดิมที่มีชื่อพัวพันกับการซื้อที่ดินพระคลังข้างที่ มิได้รับการแต่งตั้งเป็นรัฐมนตรีอีก เช่น พระคุณยธรรณปริชาโวที ส่วนพระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าอาทิตย์ทิพอาภา ประธานคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ซึ่งได้ยื่นใบลาออกตอนนายเลียง ไชยกาล ขึ้นกระทุ้งถามรัฐบาลเรื่องการซื้อที่ดินพระคลังข้างที่ ได้ตัดสินพระทัยที่จะอยู่ปฏิบัติหน้าที่ต่อไปภายใต้รัฐบาลใหม่

11 สิงหาคม 2480 รัฐบาลเข้าแถลงนโยบายต่อสภา และได้รับความไว้วางใจจากสภา

รัฐบาลได้จัดการเลือกตั้งทั่วไปครั้งที่ 2 ในวันที่ 7 พฤศจิกายน พ.ศ. 2480 เนื่องจากอายุของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรครั้งแรกได้สิ้นสุดลง การเลือกตั้งครั้งนี้เป็นการเลือกตั้งโดยตรงแบบแบ่งเขต จังหวัดหนึ่งมีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรได้ 1 คน แต่หากว่าจังหวัดใดมีพลเมืองเกิน 200,000 คนจะมีเขตเลือกตั้งเพิ่มอีก 1 เขต และยังอนุญาตให้ข้าราชการประจำสมัครรับเลือกตั้งได้ ดังนั้น จึงมีบรรดาข้าราชการประจำได้รับเลือกเป็น สส. จำนวนมาก จำนวนสส. ครั้งนี้มี 91 คน

เมื่อการเลือกตั้งเรียบร้อยแล้ว รัฐบาล พระยาพหลพลพยุหเสนา ชุดที่ 4 จึงสิ้นสุด แต่ภายหลังจากได้มีพระราชกฤษฎีกาเรียกประชุมสภาในวันที่ 10 ธันวาคม พ.ศ. 2480 สภายังคงสนับสนุน พระยาพหลพลพยุหเสนาเป็นนายกรัฐมนตรีสืบต่อไป นับเป็นการดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี และจัดตั้งคณะรัฐบาลเป็นชุดที่ 5

กิจกรรมการเรียนรู้ที่ 4

1. จงเปรียบเทียบรายนามคณะรัฐมนตรีชุดที่ 3 กับชุดที่ 4 ของรัฐบาล พระยาพหลพลพยุหเสนา
2. จงพิจารณาเปรียบเทียบการเลือกตั้งทั่วไปครั้งที่ 1 กับการเลือกตั้งทั่วไปครั้งที่ 2

5. รัฐบาลพันเอก พระยาพหลพลพยุหเสนา ชุดที่ 5

รัฐบาล พระยาพหลพลพยุหเสนา ชุดที่ 5 เข้าแถลงนโยบายต่อสภาเมื่อวันที่ 23 ธันวาคม พ.ศ. 2480 และได้รับความไว้วางใจ 99 เสียง ไม่ไว้วางใจ 19 เสียง ในจำนวนสมาชิกที่มาประชุม 157 คน คณะรัฐมนตรีมีรายนามดังต่อไปนี้

1. พันเอก หลวงพิบูลสงคราม	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม
2. พระยาไชยยศสมบัติ	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง
3. หลวงประดิษฐมนูธรรม	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ
4. พันเอก พระยาฤทธิอัคเนย์	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรธิการ
5. นาวาโท หลวงศุภชลาศัย	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตรธิการ

6. นาวาเอก หลวงสินธุสงครามชัย	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงธรรมการ
7. นาวาตรี หลวงธำรงนาวาสวัสดิ์	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย
8. พลตำรวจเอก หลวงอดุลเดชจรัส	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย
9. เจ้าพระยาศรีธรรมมาธิเบศ	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม
10. พันเอก พระบริภัณฑ์ยุทธกิจ	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเศรษฐกิจ
11. พันเอก หลวงชำนาญยุทธศิลป์	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเศรษฐกิจ
12. หลวงโกวิทอภัยวงศ์	รัฐมนตรี
13. หลวงนฤเบศร์มานิต	รัฐมนตรี
14. นาวาเอก พระยาวิจารณ์จักรกิจ	รัฐมนตรี
15. หลวงวิจิตรวาทการ	รัฐมนตรี
16. นาวาอากาศเอก พระเวชยันต์รังสฤษดิ์	รัฐมนตรี
17. พระสารสาสน์ประพันธ์	รัฐมนตรี
18. พันเอก พระยาอภัยสงคราม	รัฐมนตรี

หากพิจารณาจากคะแนนเสียงไว้วางใจรัฐบาลในวันแถลงนโยบายจะมีความแตกต่างไปจากคณะรัฐบาลชุดที่ 1 อย่างเห็นได้ชัด รัฐบาลเผชิญปัญหาทางการบริหารภายในสภา เพราะสมาชิกสภาทำหน้าที่อย่างแข็งขันในการควบคุมการดำเนินงานของรัฐบาล แม้รัฐบาลจะมี สส. ประเภท 2 จำนวนเท่ากับ สส. ประเภทที่ 1 ก็ตาม แต่รัฐบาลมักจะถูกตั้งกระทู้ถามเสมอๆ จนในที่สุดรัฐบาลพ่ายแพ้คดี แสดงว่ารัฐบาลขาดเสถียรภาพมาก นายถวิล อุดล สส. ร้อยเอ็ด และพรรคพวก เสนอญัตติขอแก้ไขข้อบังคับของสภาผู้แทนราษฎร เกี่ยวกับวิธีการเสนอร่างพระราชบัญญัติงบประมาณ ว่าการที่รัฐบาลจะเสนอร่างพระราชบัญญัติงบประมาณประจำปีต่อสภานั้น ให้รัฐบาล เสนอรายละเอียดทั้งรายรับรายจ่ายตามงบประมาณนั้น โดยชัดแจ้ง เพื่อให้สมาชิกสภาซึ่งเป็นผู้อนุมัติงบประมาณได้ทราบก่อนที่จะพิจารณาอนุมัติไปตามยอดงบประมาณที่รัฐบาลเสนอมา แต่รัฐบาลไม่สามารถจะปฏิบัติตามญัตติที่สมาชิกเสนอ เพราะเป็นการผูกมัดรัฐบาลมากเกินไป หากสภาลงมติรับญัตติ รัฐบาลจะต้องลาออกเพราะปฏิบัติตามความต้องการของสภาไม่ได้ แต่ที่ประชุมเห็นชอบกับมตินี้ ด้วยคะแนน 45 : 31 และลงมติตั้งคณะกรรมการสามัญไปพิจารณาญัตตินั้นต่อไป^{๕๑}

พระยาพหลพลพยุหเสนาได้นำคณะรัฐมนตรีกราบบังคมลาออกจากตำแหน่งในวันเดียวกัน แต่คณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ไม่ยอมรับใบลาด้วยเหตุผลว่า ไม่เหมาะสมกับ

สถานการณ์ เนื่องจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดลกำลังเสด็จนิวัติพระนคร²⁹ คณะรัฐบาลจึงมีภารกิจที่ต้องจัดเตรียมการรับเสด็จ ดังนั้นจึงโปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชกฤษฎีกายบสภาผู้แทนราษฎร ในวันที่ 11 กันยายน พ.ศ. 2481 และรัฐบาลจะยังคงรักษาการต่อไปอีกเพื่อจัดให้มีการเลือกตั้งใหม่ภายใน 90 วัน กำหนดให้มีขึ้นในวันที่ 10 ธันวาคม พ.ศ. 2481 เป็นการเลือกตั้งทั่วไปครั้งที่ 3³⁰ มีจำนวน สส.ประเภท 1 รวม 91 คน

ภายหลังการเลือกตั้งสภาชุดใหม่ยังคงสนับสนุนพระยาพหลพลพยุหเสนาให้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีต่อไป แต่ถูกปฏิเสธโดยอ้าง "สุขภาพอนามัย และแสดงวิถีทางรัฐธรรมนูญให้ประชาชนเข้าใจว่า การผลัดเปลี่ยนนายกรัฐมนตรีเป็นทางธรรมดาตามระบอบประชาธิปไตย"³¹ ดังนั้นสภาจึงมีมติใหม่สนับสนุน พันเอก หลวงพิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 16 ธันวาคม พ.ศ. 2481

กิจกรรมการเรียนรู้ที่ 5
1. อะไรคือสาเหตุการสิ้นสุดอำนาจของรัฐบาล พระยาพหลพลพยุหเสนา
ชุดที่ 5
2. จงเปรียบเทียบระยะเวลาบริหารประเทศของรัฐบาล พระยาพหล- พลพยุหเสนาทั้ง 5 ชุดว่าแตกต่างกันอย่างไร

ขอขอบพระคุณท่านผู้ซึ่งแก้ไขข้อความ
พระแก้บทพระ ในวณที่วัง: ๒๖ แห่งวณที่
๒๖ ปรากฏบน.

ด้วยเดช: อำนาจแห่งโลกอันมี
เจตนาอันมี อธิปไตยในที่อันประเสริฐ
แต่ความวิเศษความเจริญที่ตลอดทุกหนทุกแห่ง.

ท่านผู้ประพันธ์
พระแก้บท, ๒๖ ส.ย.

ภาพที่ 20 ลายมือพระยาพหลพลพยุหเสนา

สรุปบทที่ 4

พระยาพหลพลพยุหเสนา เป็นสมาชิกคณะราษฎรคนแรกที่ได้เข้าดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี จัดตั้งคณะรัฐบาลรวม 5 ชุด ระหว่าง 24 มิถุนายน พ.ศ. 2476 - 11 กันยายน พ.ศ. 2481 สภาพการเมืองสมัยรัฐบาลพระยาพหลพลพยุหเสนา มีการต่อต้านทางการเมืองรุนแรงถึง 2 ครั้ง คือ กบฏบวรเดช และกบฏนายสิบ ตลอดจนการปองร้ายบุคคลสำคัญในคณะรัฐบาล สะท้อนความไม่พอใจบทบาทการเมืองการทหารของคณะราษฎรและคณะรัฐบาล ศัตรูทางการเมืองของรัฐบาลจึงมีโทษทั้ง ประหารชีวิต จำคุก และถูกเนรเทศ

สภาในสมัยรัฐบาลพระยาพหลพลพยุหเสนา ได้แสดงบทบาททางการเมืองอย่างชัดเจน โดยเฉพาะสส.ประเภทที่ 1 แสดงการควบคุมการบริหารของรัฐบาล รัฐบาลจึงประสบกับการเสนอกฤษฎี การเสนอญัตติสำคัญ และการขอเปิดอภิปรายทั่วไป รัฐบาลพระยาพหลพลพยุหเสนา ชุดที่ 5 สิ้นสุดลงโดยการยุบสภา และแม้จะได้รับเสียงสนับสนุนจากสภาต่อไป แต่พระยาพหลพลพยุหเสนาก็เปิดทางให้ หลวงนิบูลสงคราม เข้าดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี รวมเวลาที่ พระยาพหลพลพยุหเสนา ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ประมาณ 5 ปีเศษ

แบบฝึกหัด บทที่ 4

จงพิจารณาว่าถูก หรือ ผิด

1. รัฐบาล พันเอก พระยาพลพลพยุหเสนา นับเป็นรัฐบาลชุดแรกที่สมาชิกคณะราษฎรมีโอกาสดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีและจัดตั้งรัฐบาล
2. ในคณะรัฐมนตรี ไม่ปรากฏรายนาม พันเอก พระยาทรงสุรเดช พันเอก พระยาฤทธิอัคเนย์ และ พันโท พระประศาสน์พิทยายุทธ
3. ประชาชนได้แสดงประชามติเรียกร้องให้หลวงประดิษฐมนูธรรมกลับเข้าประเทศ และร่วมเป็นคณะรัฐมนตรีในคณะรัฐบาล
4. การเปลี่ยนแปลงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีกลาโหมเป็นแรงผลักดันสำคัญที่ทำให้เกิดกบฏบวรเดช
5. "คณะกู้บ้านกู้เมือง" ต้องการการปกครองที่สถาบันพระมหากษัตริย์มีอำนาจเหนือรัฐธรรมนูญ
6. ศาลพิเศษ คือ ศาลทหาร ที่ใช้สำหรับพิจารณานักโทษกบฏที่เป็นข้าราชการฝ่ายทหาร
7. พระราชบัญญัติจัดการป้องกันรักษารัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2476 คือกฎหมายห้ามเปลี่ยนแปลงลัทธิรัฐธรรมนูญฉบับถาวร พ.ศ. 2475
8. การเลือกตั้งทั่วไปครั้งที่ 1 เป็นการเลือกตั้งโดยอ้อมแบบรวมเขต มี สส. จำนวน 78 คน
9. สภาพการณ์ทางการเมืองนับตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นต้นมาได้มีส่วนเป็นสาเหตุของการสละราชย์
10. การลาออกของรัฐบาล พันเอก พระยาพลพลพยุหเสนาครั้งที่ 2 เป็นผลจากบทบาททางการเมืองของ สส.ประเภท 1 และ สส.ประเภท 2
11. กงกชวินัย สหกรณ์ปฏิกริยาความไม่พอใจการปรับปรุงกองทัพบกเป็นแบบเยอรมันของฝ่ายทหารหัวเมือง

- _____ 12. นายเลียง ไชยกาล สส.อุบลราชธานี ได้แสดงบทบาทควบคุมรัฐบาล โดยการเสนอกฎที่ต่าง ๆ และที่สำคัญคือ เรื่องกรณีซื้อขายที่ดินของสำนักงานพระคลังข้างที่ ในเดือน กรกฎาคม พ.ศ. 2480
- _____ 13. การเลือกตั้งทั่วไปครั้งที่ 2 ในเดือน พฤศจิกายน พ.ศ. 2480 นั้น รัฐบาลจัดให้มีขึ้นเพราะอายุสมาชิกภาพของสภาครั้งแรกสิ้นสุดลง
- _____ 14. รัฐบาลพันเอก พระยาพหลพลพยุหเสนาครั้งที่ 5 ลาออกเนื่องจาก ถูกเปิดอภิปรายทั่วไป และสภาลงมติไม่ไว้วางใจ
- _____ 15. ภายหลังจากเลือกตั้งครั้งที่ 3 คณะนิยมของ พันเอก พระยาพหลพลพยุหเสนาตกต่ำลงไปมาก จึงไม่ได้รับการสนับสนุนจากสภา ให้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี อีกต่อไป
- _____ 16. ระยะเวลา 5 ปีเศษ ที่รัฐบาล พันเอก พระยาพหลพลพยุหเสนา บริหารประเทศ หลวงพิบูลสงคราม ได้แสดงบทบาททางการเมืองและการทหาร เป็นฐานอำนาจให้รัฐบาล และเป็นช่วงเวลาสร้างอำนาจของตนเองอย่างดียิ่ง

เชิงอรรถบทที่ 4

¹ รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ 1/2476 สมัยวิสามัญ วันที่ 22 มิถุนายน พ.ศ. 2476

² จุลจักรพงษ์, เจ้าชีวิต, หน้า 706

³ รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ 2/2476 สมัยสามัญ สมัยที่ 2 วันที่ 25 ธันวาคม พ.ศ. 2476

⁴ ในขณะดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย หลวงประดิษฐมนูธรรม ได้เสนอพระราชบัญญัติจัดตั้งมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง เปิดทำการเมื่อ 27 มิถุนายน พ.ศ. 2477 และเข้าดำรงตำแหน่ง "ผู้ประศาสน์การ" คนแรก ซึ่งจากการนี้ หลวงประดิษฐมนูธรรมก็ได้มีลูกศิษย์ที่จบการศึกษาจากมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง และเข้าสู่เวทีทางการเมืองให้การสนับสนุนในฐานะสส. หลายคนในเวลาต่อมา

⁵ แผนกเก็บ สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี แน้มที่ 24/44 เรื่อง ทรงพระราชดำริถึงความปลอดภัยของคณะรัฐมนตรีที่ถูกบังคับให้ออก

⁶ ศึกษารายละเอียดได้ใน

- ชัยอนันต์ สมุทวณิช, 14 ตุลาคม : คณะราษฎรกับกบฏบวรเดช (กรุงเทพฯ : ชมรมประวัติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2517)

- อ.ก. รุ่งแสง, พ.27 สายลับพระปกเกล้า เล่ม 2 (กรุงเทพฯ : ไทยเซคม, 2521)

- นิคม จารุมณี, กบฏบวรเดช พ.ศ. 2476 วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร์มหาบัณฑิต แผนกประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2519

⁷ นิคม จารุมณี, เรื่องเดิม, หน้า 13-16

⁸ นายถวัลย์ ฤทธิเดช ได้เสนอข้อกล่าวหาต่อสภาผู้แทนราษฎร และกรมอัยการ เป็นโจทก์ฟ้องนายถวัลย์ ฤทธิเดช และ พรรคพวก ว่า หมิ่นพระบรมเดชานุภาพ และเป็นกบฏต่อศาลปรีศภา

อ้างจาก รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ 21/2476 วันที่ 5 ตุลาคม พ.ศ. 2476

⁹ คำขาดฉบับที่ 1 มีใจความว่า "คณะรัฐมนตรีปล่อยให้คนตมเห็นพระบรมเดชา-
ภาพ และเอาหลวงประดิษฐมนูธรรมกลับมาเพื่อดำเนินการแบบคอมมิวนิสต์ต่อไป จึงขอให้กราบบัง-
คมลาออกจากตำแหน่งภายใน 1 ชั่วโมง มิฉะนั้นจะใช้กำลังบังคับจนกว่าจะได้ทรงพระกรุณาโปรด-
เกล้าฯ ให้ตั้งคณะรัฐมนตรีขึ้นใหม่ ซึ่งไม่มีนายทหารประจำการเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย"

อ้างอิง แผนกเก็บ สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี แฟ้มที่ 39/163 เรื่อง
คำขอหรือคำขาดและคำแถลงการณ์ หรือใบปลิวของพวกกบฏ

¹⁰ ชัยอนันต์ สมุทวณิช, 14 ตุลา : คณะราษฎรกับบวรเดช, หน้า 27

¹¹ พระองค์เจ้าบวรเดช กฤดากร ภายหลังการลี้ภัยได้ประกอบอาชีพด้วยการ
ย้อมแพรขาย ได้รับนิรโทษกรรม และกลับเข้าประเทศใน พ.ศ. 2487 และถึงตมใน พ.ศ. 2496

¹² จุลจักรพงษ์, เจ้าชีวิต, หน้า 708

¹³ แผนกเก็บ สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี ที่ 4/163 เรื่อง บริจาคตัญย์และ
สิ่งของช่วยเหลือปราบกบฏ และ ที่ 7/163 เรื่อง ผู้มีชื่ออวยพรแสดงความยินดีในการที่รัฐบาล
จัดการปราบกบฏ

¹⁴ ศึกษารายละเอียดเพิ่มเติมใน ปรีดา วัชรานุกร. พระปกเกล้า กับ ประชา-
ธิปไตย (กรุงเทพฯ : การพิมพ์พระนคร, 2520)

¹⁵ ทิววรรณ เจียมธีรสกุล, ปฐมทรรศน์ทางการเมืองของ ปรีดี พนมยงค์
(กรุงเทพฯ : อักษรศาสตร์), หน้า 347 และศึกษารายละเอียดเพิ่มเติมใน ม.ร.ว. นิมิตรมงคล
นวัติน, เมืองนิมิตรและชีวิตแห่งการกบฏสองครั้ง (พระนคร : อักษรสัมพันธ์, 2513) และ
พระยาศรภักย์นิพัฒน์, ฝันร้ายของข้าพเจ้า (พระนคร : บรรณาการ, 2508)

¹⁶ แผนกเก็บ สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี ที่ 30/163 เรื่อง พิจารณาบำเหน็จ
ความชอบในการช่วยปราบกบฏของนายตำรวจชั้นผู้ใหญ่

¹⁷ รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ 22/2476 วันที่ 28 ตุลาคม
พ.ศ. 2476

¹⁸ ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 50 30 ตุลาคม พ.ศ. 2476

¹⁹ การเลือกตั้งครั้งนี้ ผู้สมัครรับเลือกตั้งบางคนถูกถอนชื่อเพราะถูกข้อหาพัวพัน
กบฏบวรเดช เช่นจังหวัดพระนคร พระยาศรภักย์นิพัฒน์ หลวงมหาสิทธิโวหาร พระแสงสิทธิการ
พระยาทรงอักษร สภาชุดนี้จะออกตามวาระ 7 พฤศจิกายน พ.ศ. 2480 สส.ประเภท 2 มี
คนสำคัญจากฝ่ายผู้ก่อการ คือ พระยาพหลพลพยุหเสนา หลวงพิบูลสงคราม หลวงสินธุสงครามชัย
หลวงประดิษฐมนูธรรม นายทวี บุณยเกตุ หลวงโกวิทอภัยวงศ์ นายตั้ว ลพานุกรม

²⁰ ดูรายละเอียดใน ปรีดา วัชรานุกร, เรื่องเดิม, หน้า 330-341 และ ชัยอนันต์ สมุทวณิช ชัดติยา กรรณสูต บรรณาธิการ, เอกสารการเมืองการปกครองไทย (กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2518) หน้า 373-404

²¹ อ.ก. รุ่งแสง, เรื่องเดิม, หน้า 191-193

²² เรื่องเดียวกัน, หน้า 192-193

²³ นิยาม หงษ์ทองคำ, พระปกเกล้ากับคณะราษฎร วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัย แผนกประวัติศาสตร์ ภาควิชาวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, พ.ศ. 2520, หน้า 358-359

²⁴ สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี "พระราชินีทศกัณฐ์" เบื้องแรกประชาธิปไตย, หน้า 16-17

²⁵ ศึกษารายละเอียดได้ใน สิริ เปรมจิตต์, ชีวิตและงานของพลเรือโทวัลย์ อารังนาวาสวัสดิ์ (กรุงเทพฯ : บำรุงนุกุลกิจ, 2521), หน้า 140-247 และ อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ มหาอำมาตย์เอก เจ้าพระยาศรีธรรมมาธิเบศ (กรุงเทพฯ : ชวนพิมพ์, 2519), หน้า 210-228

²⁶ นรนิติ เศรษฐบุตร และ โกสินทร์ วงศ์สุวรรณ, เรื่องเดิม, หน้า 66

²⁷ ภูธร ภูมะธน, เรื่องเดิม, หน้า 173

²⁸ รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร, ครั้งที่ 21/2481 (สามัญ) สมัยที่ 2 วันที่ 10 กันยายน 2481

²⁹ การเลือกตั้งทั่วไปครั้งที่ 3 นี้ สส. อยู่ในตำแหน่งถึง 8 ปี ต่ออายุสมาชิกภาพครั้งแรก 7 ธันวาคม พ.ศ. 2485 และครั้งที่ 2 4 ตุลาคม พ.ศ. 2487 โดยเหตุผลว่าอยู่ในระยะสงครามโลกครั้งที่ 2 จึงไม่เหมาะสมที่จะมีการเลือกตั้ง

³⁰ ในหลวงอานันทมหิดลขึ้นครองราชย์ พระชนมายุ 9 ปี 5 เดือน 10 วัน ครองราชย์ได้ 4 ปี 8 เดือนเศษ จึงเสด็จนิวัติเมืองไทยครั้งแรก เมื่อ 15 พฤศจิกายน พ.ศ. 2481 มาประทับอยู่ 2 เดือน แล้วเสด็จกลับไปทรงศึกษาต่อ หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เสด็จนิวัติครั้งที่ 2 5 ธันวาคม พ.ศ. 2488 พระชนมายุ 21 ปี สวรรคต 8 มิถุนายน พ.ศ. 2489

³¹ ไทยใหม่ ฉบับประจำวันที่ 16 ธันวาคม พ.ศ. 2481

★